

HELIKON

1 | 2025

HELIKON

PÄÄTOIMITTAJA | HUVUDREDAKTÖR

Vesa Vahtikari
puh. 050 381 5474
vesavahtikari@live.com

TOIMITUSKUNTA | REDAKTIONSRÅD

Lassi Jakola
Ilkka Kuivalainen
Martti Leiwo
Leena Pietilä-Castrén
Katja Varakas
Marja Vierros

PAINOPIIKKA | TRYCKORT

Next Print Oy

ISSN 0785-2703

SUOMEN ATEENAN-INSTITUUTIN YSTÄVÄT RY

FINLANDS ATHEN-INSTITUTS VÄNNER R.F.

PUHEENJOHTAJA | ORDFÖRANDE

Katja Varakas

SIHTEERI | SEKRETERARE

Jamie Vesterinen

Metsätalon A-sipi, 2. kerros

PL 24 (Unioninkatu 40A)

00014 Helsingin yliopisto

ateenanystavat@gmail.com

<https://ateenaninstituutinystavat.fi>

Sisällys 1 | 2025

- 1 Pääkirjoitus
VESA VAHTIKARI
- 2 Vuorten viemää – elämyksiä Kreikan
luonnosta IV
BJÖRN FORSÉN
- 14 Unet antiikin politiikassa
JAMIE VESTERINEN
- 20 Kauneutta etsimässä – Antiikin Kreikan
johdantokurssin kurssipäiväkirja
JERE ESKELINEN
- 30 Neljä kuukautta Ateenassa SAIY:n
stipendiaattina
PETRI LAHTINEN
- 35 Antiikin filosofiaa Suomen Ateenan-
instituutissa
LASSI JAKOLA
- 40 Suomen Ateenan-instituutin ystävät ry:n
toimintakertomus vuodelta 2024
- 43 Suomen Ateenan-instituutin ystävät ry:n
toimintasuunnitelma vuodelle 2025
- 44 Uutisia ja tapahtumia

Kannen kuva: Näkemys Epidauroksen Asklepioksen
pyhäkön pylväshallista (*abaton*), jossa potilaat nukkuivat
ja kokivat parannusunia. Ernest Boardin (1877–1934)
öljymaalaus. Lähde: Wikimedia Commons.

Takakannen kuva: Angelos Giallinaksen (1857–1939)
akvarelli *Kalastamassa*, Kreikan Kansallisgalleria.

Artikkeleiden jättöpäivä *Helikonin*
seuraavaan numeroon on 15.10.2025.

Ohjeet kirjoittajille: <https://ateenaninstituutinystavat.fi/helikon/ohjeet-kirjoittajille/>

Pääkirjoitus

KREIKKAA

MONIPUOLISESTI

VESA VAHTIKARI

KUN KOKOSIN YHTEEN tämän lehden aineistoa, huomasin jälleen kerran, kuinka monella tavalla Kreikasta ja sen kulttuuriperinnöstä voi innoittua ja kuinka monipuolista ja laaja-alaista toimintaa Suomen Ateenan-instituutti ja Suomen Ateenan-instituutin ystävät ry järjestävät. SAIY:n toimintakertomus vuodelta 2024 ja toimintasuunnitelma vuodelle 2025 sekä listaukset instituutin ja sen ystäväyhdistyksen kevään 2025 tapahtumista vievät yhteensä kuusi sivua lehden lopusta (pienellä fontilla ja ilman kuvia).

Lehden pidemmät artikkelit tarkastelevat Kreikkaa, antiikintutkimusta ja instituutin toimintaa hyvinkin erilaisista näkökulmista. Instituutin entinen johtaja Björn Forsén täydentää kirjoitussarjaansa Kreikan vuorista Parnasoksella, Saoksella ja Athoksella (sarjan aiemmat osat ilmestyivät *Helikoneissa* 1/2021, 1/2022 ja 1/2023). Yhdistyksemme sihteeri Jamie Vesterinen kertoo unikuvauksista antiikin kirjallisuudessa ja niiden merkityksestä politiikassa kirjoituksessaan, joka perustuu SAIY:n vuosikokouksen yhteydessä keväällä 2025 pidettyyn esitelmään. Arkkitehtiopiskelija Jere Eskelinen on kauneuden jäljillä syksyllä 2024 instituutissa pidetyn Antiikin Kreikan johdantokurssin yhteydessä kirjoittamassaan kurssipäiväkirjassa ja Kreikan kielen ja kirjallisuuden jatko-opiskelija

Petri Lahtinen avaa meille väitöskirjatutkimustaan sekä kuvaa kokemuksiaan Ateenassa SAIY:n stipendiaattina vuodenvaihteessa 2024–2025. Lopuksi vielä instituutin tutkijaopettaja Lassi Jakola kertoo kolmesta instituutissa talvi- ja kevätkaudella 2024–2025 järjestetystä antiikin filosofiaan liittyneestä tapahtumasta.

SAIY:kin on taas järjestämässä jäsenmatkaa Kreikkaan. Tämän vuoden marraskuussa on suunnitteilla museopainotteinen kulttuurimatka Ateenaan. Lisätietoja matkasta löytyy lehden takakannesta. Suomen Ateenan-instituutti on muuten äskettäin saanut uudet www-sivut. Kannattaa käydä katsastamassa ne osoitteessa www.finninstitute.gr. 📄

VUORTEN VIEMÄÄ – ELÄMYKSIÄ KREIKAN LUONNOSTA IV

BJÖRN FORSÉN

MASSATURISMIN MYÖTÄ KREIKKA on tullut tunnetuksi merestä, rannoista ja auringosta. Antiikin jäännökset, museot ja suuret kaupungit vetävät myös vierailijoita, viime aikoina jopa talvisin. Käydessäni ensimmäistä kertaa Kreikassa 1980-luvun alussa maahan tuli vuodessa kuutisen miljoona turistia. Vierailijoiden määrä on neljässäkymmenessä vuodessa kuusinkertaistunut – vuonna 2023 maassa kävi ennätysellisesti noin 36 miljoona turistia, eikä muutosta tähän kehitykseen ole näkyvissä. Akropolis ja Mykene on varmasti monelle jo pitkään tuntunut melkein yhtä ahdistavalta kuin kesäisin ahtaaksi täyteen pakatut rannat.

Ken suuntaa Kreikan vuoristoon, löytää kuitenkin luonnonelämyksiä, rauhaa ja kenties jopa jonkinlaiset rippeet siitä alkuperäisestä Kreikasta, jonka turismi auttamattomasti on muokannut melkein tunnistamattomaksi. Vuoret eivät tuntuneet antiikin ihmisille yhtä kaukaisen vierailta kuin nykyihmisille. Niinpä vuoret esiintyvät usein myös antiikin kirjallisuudessa ja mytologiassa, puhumattakaan siitä, että vuorilta löytyy yllättävän paljon antiikin muinaisjäännöksiä. Turismin vaikutukset alkavat vähitellen näkyä myös Kreikan vuoristossa, vaikka tämä koskee toistaiseksi lähinnä tunnetutuja vuoria, kuten esimerkiksi Olymposvuorta tai Kreetan Idavuorta, jonne jatkuvasti kasvava määrä vierailijoita haluaa nousta.

Olen kolmessa aikaisemmassa osassa tätä Kreikan vuorten artikkelisarjaa (*Helikon* 2021/1; *Helikon* 2022/1 ja *Helikon* 2023/1) kertonut

miten Arakhamitain kaivauksien aikana pian viitisentoista vuotta sitten Nikos Kotsirokeksen kanssa lähdimme valloittamaan kaikkia Peloponnesoksen yli 2000 metriä korkeita vuoria. Kun sellaisia ei enää löytynyt, siirryimme 2016 Korintinlahden pohjoispuolelle tutustuen joka vuosi uusiin huippuihin. Tämä mukava harrastus on jatkunut myös Arakhamitain kaivauksien päätyttyä, useimmiten Nikoksen kanssa, välillä muiden tuttavien ja opiskelijoiden kanssa. Vuoristossa liikkuminen ei ole ainoastaan kivaa ja kuntoa ajatellen hyödyllistä, vaan myös opettavaista: ylhäältä näkee ja oppii ymmärtämään maisemaa ja topografian merkitystä aivan eri tavalla. Tähän neljänteen osaan olen kerännyt kokemukseni kolmesta Keski- ja Pohjois-Kreikan enemmän tai vähemmän "pyhästä" vuoresta, siis Parnassoksesta, Samothraken Saosvuoresta sekä Athosvuoresta.

MUUSIEN JA PAIMENTEN VUORESTA NYKYAIKAISEKSI LASKETTELUKESKUKSEKSI

Kun vuonna 2016 olimme käyneet kaikilla Peloponnesoksen 2000 metriä ylittävillä huipuilla, Nikos ehdotti, että ottaisimme seuraavaksi päämääräksemme Parnassoksen. En tietenkään voinut kieltäytyä sellaisesta ehdotuksesta. Parnassos on monella tavalla runoilijoiden, taiteilijoiden ja tiedemiesten pyhä vuori, koska se paitsi Apollonin vuorena kuvattiin Helikonin tavoin myös muusien kotisijana. Jopa pientä kukkulaa Pariisin esikaupungissa, jossa runoilijat 1600-luvulla

alkoivat kokoontua lausumaan runojaan, ruvettiin kutsumaan Mont Parnasseksi. Samoin viittaa nouseminen Parnassokselle perinteisesti yliopistojen promootioon, jolloin väitelleille virallisesti luovutetaan akateemiset arvomerkit. Ottaen tämän huomioon ei liene kenellekään yllätys, että antiikin kirjallisuuden professori Emil Zilliacus (1878–1961) matkoillaan Kreikassa halusi Helikonvuoren ohella (vrt. *Helikon* 2022/1) nousta myös Parnassokselle.

Zilliacus kuvailee Parnassoksen valloitustaan heinäkuun alussa 1912 kirjassaan *Pilgrimsfärder i Hellas* (1923, suomennettuna *Toiviovietkiä Hellaassa*, 1950). Hän lähti liikkeelle Delfoista kahden paikallisoppaan ja aasien/muulien kanssa, yöpyi paimenten luona lähellä huippua ja palasi lopulta Arakhovaan 14 tunnin ratsastamisen, neljän tunnin kiipeilyn ja neljän tunnin nukkumisen jälkeen. Vuorella oli kylmä, välillä sateista ja mukaan otetun veden loppuessa he joutuivat pärjäämään lunta sulattamalla. He törmäsivät lukuisiin sauvoja heiluttaviin paimeniin, joiden vaatetuksena oli tiukat valkoiset housut sekä khitionia muistuttavat paimentakit. Yhdessä koiriensa kanssa he vahtivat laumojaan, eikä Zilliacus koskaan muualla tavannut vihaisempia ja pelottavampia koiria kuin Parnassoksella.

Lähes päivälleen 104 vuotta Zilliacuksen Parnassos-seikkailun jälkeen, heinäkuun alussa 2016 käytimme Nikoksen kanssa Arakhamitain kaivauksenkauden viimeisen viikonlopun Parnassoksen valloitukseen. Lähtiessämme liikkeelle Tripoliksesta oli selvää, että meiltä jäisi rajallisesti aikaa vuorelle, koska jo ajomatka Parnassokselle kestäisi 4–5 tuntia yhteen suuntaan. Siksi päätimme jakaa kiipeilyn kahteen osaan. Kun

Paimenia Parnassoksella vuonna 1903. Tunnetun sveitsiläisen valokuvaajan, Frédéric Boissonaksen ottama kuva. Tällaisilta Emil Zilliacuksen Parnassoksella tapaamat paimenet luultavasti näyttivät. Lähde: Wikimedia Commons.

saavuimme vuoren juurelle, ajoimme Livadin ylätasangolle sopivasti matkalla Delfoista vuoren huipulle. Sen lähettyvillä on Korykian luola, eräs antiikin Kreikan vaikuttavimmasta luolista, jossa palvottiin Pania ja Korykian kolme nymfiä. Siinä Pierre Amandryn johdolla ranskalaiset ovat tehneet laajoja kaivauksia: Neoliittisella kaudella luola toimi asuinpaikkana, klassisella, varhaishelelenistisellä ja kenties myös roomalaisajalla taas kulttipaikkana; luolan seinillä on ainakin pari piirtokirjoitusta. Kriisien aikana luolaa käytettiin myös pakopaikkana, ja aikalaishistorioitsija Herodotoksen mukaan (*Historiateos* 8.36) delfoi-

Korykian luola. Kuva: Björn Forsén.

Delfoin yläpuolella, taustalla Itean laakso, Korintinlahti ja Peloponnesoksen vuoret. Kuva: Björn Forsén.

laiset kätkivät sinne omaisuuttaan persialaisten lähestyessä Kserkseen johdolla.

Korykian luolan kulttimenoihin osallistuvat nousivat sinne polkua pitkin Delfoista. Pausanias kuvailee reittiä (10.32.2-4), joka jalkaisin kestää noin kaksi ja puoli tuntia. Alkuosa Delfoin jälkeen onkin varsin jyrkkä. Lähdimme patikoimaan Korykian luolalta Delfoin suuntaan, ja jokseenkin puolivälissä eteemme avautui uskomaton näköala Itean laakson ylitse Korintinlahdelle, jonka eteläpuolella Peloponnesoksen vuoret hahmottuivat. Pausaniaan mukaan matka Parnassoksen huipulle vaikeutuisi huomattavasti Korykian luolan jälkeen ollen haastava jopa hyväkuntoiselle miehelle; huiput sijaitisivat pilvien yläpuolella ja ylärinteessä riehuivat Dionysoksen orgioita juhlivat thyiadit, toisin sanoen naiset vuorta ympäröivistä asutuskeskuksista. Heidän talvisaikaan vietetyt riittinsä muistuttivat bakkanttien menoja. Korykian luola sijaitsi siis tavallaan asutun maailman ja saavuttamattoman erämaan rajamailla.

Parnassosvuorta kuvattiin antiikin kirjallisuudessa myös vaarallisena, jopa vähän pelottavana paikkana haastavine sääolosuhteineen sekä maanjäristyksineen ja -vyöryineen. Persialaiset joutuivat pelon valtaan ryöstömatkalla Delfoin pyhäkköön, kun maa liikkui heidän allaan ja

vuorelta putosi valtavia kivilohkareita, ja myöhemmin gallialaisten lähestyessä Delfoita Pausanias (*Periēgēsis tēs Hellados* 10.23.3) mainitsee yhtäkkisen kovan pakkasen ja sakean lumisaateen. Jopa paikalliset saattoivat välillä yllättyä runsaasta lumentulosta – Plutarkhos (*De primo frigore* 18) kertoo esimerkiksi siitä, miten thyiadit juhliensa aikana joutuivat kerran niin pahaan lumimyrskyyn, että heidät piti pelastaa vuorelta. Parnassoksen laki on vielä nykyäänkin myöhäissyksystä varhaiskevääseen saakka lumen peitossa, mitä paikalliset ovat hyödyntäneet rakentamalla sinne Kreikan suurimman laskettelukeskuksen.

Laskettelukeskuksen läheisyys on kouriintuntuva kesälläkin. Livadin ylätasanko on täynnä alppimajoja muistuttavia rakennuksia, jotka kaikki olivat kesällä kuitenkin tyhjillään. Majoitimme siksi Arakhovan kylään, joka monine hiihtovälinekauppoineen melkein tuo mieleen Keski-Euroopan alppikylät. Varhain sunnuntai-aamuna lähdimme liikkeelle, ajoimme Livadin tasangolle ja sieltä jonkin verran matkaa ylös päin hiihtohissien suuntaan. Nousimme laskettelurinteitä pitkin ohittaen tyhjiä kahviloita, hissiasemia, hylättyjä suksia ja roskia. Laskettelualue tuntuu peittävän miltei koko vuoren laen ja se onkin varsin suuri, laskettelurinteitä on parisensikymmentä, alkaen ylimmillään 2260

metristä ja päättyen 1640 metrin korkeuteen. Rinteiden valmistelun yhteydessä on ajettu ristin rastiin maata siirtäen ja teitä luoden, eikä alkuperäisestä luonnosta tai elämästä tunnu olevan juuri mitään jäljellä. Sielun sielua ei näkynyt, tosin keskellä rinnettä oli ilmeisesti asuttu vanha mökki.

PARNASSOKSEN HUIPULLA

Kun olimme ohittaneet laskettelurinteiden korkeimmat kohdat, edessämme avautui maisema kohti Parnassoksen korkeinta Liakourahuippua (2457 m), jonka nimi saattaa juontua antiikin aikaisesta, myyttisestä Lykoreia-kaupungista. Sen nimi viittaa puolestaan susien ulvontaan, ja Zilliacus kutsuikin Parnassosta myös susien vuoreksi. Tässä kohdassa vuoren laki on pysynyt luonnotaan alkuperäisenä, ihmiskäden koskematta. Ihailimme sitä hetken hiljaa ja havaittuamme matkan päässä ensimmäiset vuohi- ja lammasmaumat, iloitsimme siitä, ettei vuoren käyttö laidunmaana kuitenkaan ollut täysin loppunut.

Rauha ei kuitenkaan kestänyt kauan, sillä seuraavassa hetkessä meitä kohti hyökkäsi kuin salama kirkkaalta taivaalta kymmenkunta Kerberoksen kaltaista koiraa. Muistin kuulleen 1980-luvulla legendaariselta brittiläiseltä antiikintutkijalta Nicholas Hammondilta, ettei Kreikan maaseudulla koskaan pidä liikua ilman keppiä ja pientä kivikoelmaa, jotta voisi puolustautua sudenkaltaisista, puolivilveistä koiralauemoja vastaan. Nämä Parnassoksen koirat eivät kuitenkaan piitaneet heittämistämme kivistä, vaan ympäröivät meidät hetkessä pakottaen meidät puolustusasemiin ja selkää vasten pitämään koirat loitolle kepeillämme. Näin Zilliacuksen kokemus Parnassoksella siis toistui. Onneksi meillekin kävi yhtä hyvin kuin Zilliacukselle – hetken kuluttua kuului vihainen huuto ja kivien

takaa ilmestyi 70-vuotias paimen, jolloin koirat heti jättivät meidät rauhaan.

Lyhyen rupattelun jälkeen kävi ilmi, että olimme törmänneet yhteen viimeisimmistä Parnassoksen paimenista. Juuri hänelle kuului tuo pieni mökki keskellä laskettelurinnettä, sinne hän kutsuikin meidät kahville paluumatkalla, todeten ettei täällä ylhäällä kesäisin enää liiku kovin paljon väkeä. Hän kertoi kieltäytyneensä myymästä mökkiään hiihtokeskukselle, jota hän kiroili leveästi. Toukokuussa joka vuosi hän siirtyi vuoren laelle yksin laumansa kanssa, palaten kotikylään vaimon luokse vasta lokakuussa talven lähestyessä. Vuoren laki oli hänen lapsuutensa aikoihin vielä täynnä laumojia ja paimenia, ennen kuin joku 'typerys' keksi ruveta rakentamaan näitä hiihtorinteitä. Valitettavasti hiihtokeskuksen rakentaminen vaikuttaa näin jälkikäteen, ilmastonmuutoksesta johtuen, olleen huono investointi, lumisen kauden pituus lyhenee nimittäin jopa täällä ylhäällä vuodesta toiseen.

Ennen kahvittelua jatkoimme Liakouran huipulle, eikä nousu ollut kovin jyrkkä täällä lopussakaan. Pausaniaan kuvaus huipun saavuttamisen vaikeudesta ei siis todellakaan pidä paikkaansa. Rinne oli heinäkuun lämmöstä huolimatta täynnä ihanasti kukkivia kevät-kukkia, jotka ihmeen lailla kasvoivat kallionkoloissa ja kivien välissä. Näkymä huipulta oli suhteellisen

Campanula rupicola kasvaa kallionkoloissa Parnassoksen ylärinteillä. Kuva: Björn Forsén.

Parnassoksen Liakouran huippu, 2457 m. Taustalla Boiotian tasankoa, Euboianlahti ja Euboia. Kuva: Björn Forsén.

hyvä, eikä kesäinen aurinkousva pahemmin häirinnyt. Idässä näkyi Boiotiantasangon ja Euboianlahden ylitse Euboian (nyk. Evian) saareen asti. Täällä seistessä ymmärtää, miksi Parnassosta antiikin aikana pidettiin korkeana ja vaikeasti saavutettavana huippuna. Tavallaan se ehkä selittää, miksi Deukalion ja Pyrrha Zeuksen aiheuttamaan suuren vedenpaisumuksen jälkeen, Pindaroksen (*Olympia* 9.43) ja Ovidiuksen (*Metamorphoses* 1.313–347) välittämän tiedon mukaan, rantautuivat arkissaan juuri tänne, vähän samaan tapaan kuin Nooan arkki sai pohjakosketuksen Araratin vuorella veden laskeutuessa yhdeksän päivän jälkeen.

Matkalla huipulta alas – kiipeilymme kesti yhteensä seitsemän ja puoli tuntia – sekä automatkalla takaisin Arkadiaan pohdimme, miksi Zeus päätti rankaista ihmisiä vedenpaisumuksella ja miten tämä katastrofi oikein liittyi arkadialaisiin. Pseudo-Apollodoroksen (*Bibliothēke* 3.8) mukaan Zeus oli nimittäin päätynyt ratkaisuun suututtuaan silmittömästi arkadialaisen kuningas Lykaonin poikien jumalattomuudesta, joiden keskuudesta erikseen mainitaan Mainalos-poika. Tarinasta voisi oppia ainakin sen, ettei yksikään Arkadian vuorista yltänyt edes lähelle Parnassoksen huippua.

KUUNVUORELLE PÄIVÄN LÄMPIMIMPÄÄN AIKAAN

Pohjois-Kreikan Traakia on ollut minulle aina Kreikan tuntemattomin kolkka, mutta Nikoksen sijaan tuntee sen perin pohjin ja puhuikin siitä mielellään, sillä hänen poikansa on asunut vuosikymmeniä Traakian Komotinissa. Nikos oli jo Arakhamitain kaivausten viimeisimpinä vuosina monesti yrittänyt houkutella minua Traakiaan, jonka luontoa hän aina ylisti. Ja olihan sieltä lyhyt matka Samothrakeen saarellekin, jonka Saos-nimiselle vuorelle meidän tietenkin ehdottomasti piti kiivetä. Tästä syystä suuntasimme elokuun puolivälissä 2023 yhdessä vaimoni Sabinen kanssa pohjoiseen. Valitettavasti Nikoksen ohjelma oli viime hetkessä muuttunut, eikä hän lopulta voinutkaan tulla mukaan. Päätimme kuitenkin kahdestaan yrittää valloittaa Saosvuoren huipun.

Samothrake on tunnettu ennen kaikkea Suurten jumalten pyhäköstä, josta 1860-luvulla löydettiin Louvren museossa näytteillä oleva kuuluisa Samothraken Nike-veistos. Tässä pyhäkössä palvottiin suuren äitijumalattaren lisäksi kabiireja, salaperäisiä esikreikkalaisia ktoonisia jumalhahmoja, joilla oli yhteys metallinvalmis-

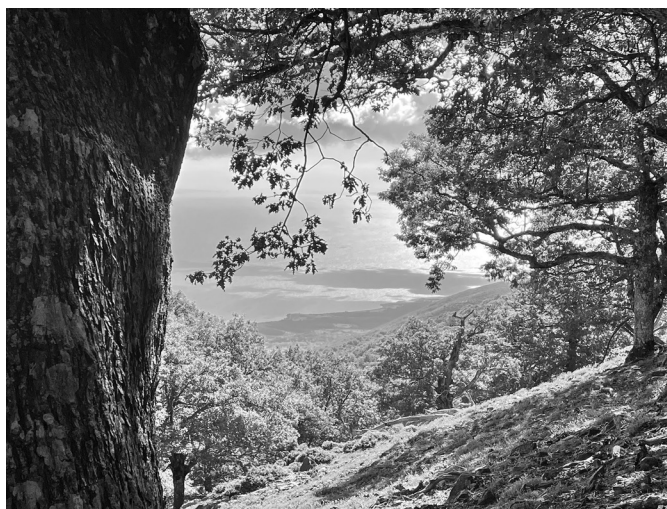
Samothraken saari pohjoisesta katsottuna. Kuva: Björn Forsén.

tukseen ja vulkaaniseen tuleen. Samothrakella kabiirit toimivat myös merenkulun suojelijoina, ehkä johtuen saaren lähettyillä tavanomaisesti yllättävistä myrskyistä. Samothraken saari on erikoinen, joidenkin mielestä kyse on pikemmin vuoresta kuin saaresta, koska se nousee yhtenäisenä vuorena suoraan merestä. Saari onkin aikoinaan syntynyt vulkaanina, mikä helposti käy ilmi graniitista ja basaltista koostuvasta maaperästä lämpimine, rikkipitoisine lähteineen. Syy yllättäviin myrskyihin löytyy myös jyrkästi merestä nousevasta vuoresta, joka luo nopeita ja yllättäviä sään vaihteluja.

Saosvuoren nimelle löytyy kaksi etymologista selitystä. Nimi olisi johdettavissa joko esikreikkalaisesta korkeutta tarkoittavasta "samos" sanasta, tai vaihtoehtoisesti sanasta "saos", joka tarkoittaa turvallista, pelastettua, jolloin vuoren nimi periaatteessa voisi liittyä Suurten jumalten pyhäkköön. Kansankielessä vuoren huipusta käytetään kuitenkin "Fengari" nimeä, jonka suomeksi voisi kääntää kuunvuoreksi. Tarinan mukaan ken täysikuun aikana saavuttaa vuoren huipun, saa toivoa itselleen jotakin, joka myös toteutuu. Meille ei suotu mahdollisuutta tarkistaa, pitikö tämä paikkaansa,

koska olimme väärään kuunkierron aikaan liikkeellä, emmekä myöskään olleet valmistautuneet yöpymään huipulla. Päätimme siis kiivetä vuorelle päiväsaikaan ja lähteä liikkeelle varhain aamulla, koska reitti tunnetaan vaativana, keskimäärin 10–11 tuntia edestakaisin, vaikka huippu ei kohoakaan kuin vain 1624 metriin.

Polku vuoren huipulle alkoi Samothraken pohjoisrannalla olevasta Loutra-nimisestä asutuksesta. Täällä sijaitsee vanha kylpylä, jonne ihmiset tulevat nauttimaan rikkipitoisesta vedestä. Tänne kerääntyy kesäisin myös paljon nuoria, jotka yöpyvät teltoissa viettäen hippie-elämää suurten puiden varjossa, ja pienessä kahvilassa soi jamaikalaisen Bob Marleyn reggae-musiikkia. Aluksi seurasimme pientä soratietä ehkä kilometrin verran, sen jälkeen jatkoimme polkua pitkin upean tammimetsän lävitse. Vuoren alempi pohjoisrinne on tunnettu runsaista lähteistä, vesiputouksista ja veden kallioon kuluttamista vesialtaista. Patikointi oli mukavaa, vaikka ylempänä irtonaiset pikkukivet vaikeuttivatkin liikkumista, mutta näköala meren ylitse oli kuvaamattoman kaunis.

Matkalla tammimetsän läpi Saosvuoren pohjoisrinteellä, taustalla pilkahtaa meri. Kuva: Björn Forsén.

Neljän tunnin kävelyn jälkeen maisema muuttui. Metsä loppui ja jatkoimme pusikoiden välissä ylös päin, kunnes saavuimme kohtaan, jossa kasvillisuus tyystin loppui. Huippu häämötti jo edessämme, mutta reitti muuttui nyt selvästi jyrkemmäksi ja vaikeakulkuisemmaksi – se muodostui valtavista lohkarista, joiden ylitse ja lävitse piti yrittää löytää turvallinen pääsy eteen päin. Tämä oli liikaa Sabinelle, joka oli jo pitkään valittanut väsymystä ja flunssaista oloa. Hän jäikin tänne lepäämään sillä aikaa, kun minä jatkoin huipulle. Matkalla vastaan tuli nuori ateenalainen pariskunta todella varovaisesti. Nettiyyhteys oli jo hetki sitten hävinnyt, mutta pariskunta lupasi kertoa Sabinelle tavanneensa minut matkalla.

Huipulle piti tietenkin päästä. Merenjumala Poseidon oli Homeroksen mukaan (*Iias* 13.10-14) seurannut Troijan sotaa istuen Saosvuoren huipulla, josta saattoi nähdä Idavuoren lisäksi myös Priamos-kuninkaan kaupungin ja kreikkalaisten laivat. Minäkin halusin omin silmin tarkistaa, oliko tämä ylipäänsä mahdollista. Petyin kuitenkin pahasti, koska lämmin päivä oli kerännyt usvaa meren ylle, enkä nähnyt juuri mitään, idässä vain Imbroksen saaren jokseenkin Turkin mantereeseen ja Troijan puolivälissä.

Viimeiset metrit matkalla Saosvuoren huipulle kiviaavikon lävitse. Taustalla näkyy Imbroksen saari. Kuva: Björn Forsén.

Yleensä laskeutuminen vuorelta menee nopeammin kuin sille nousu. Homeroksen mukaan Poseidon tarvitsi ainoastaan neljä askelta Saosvuoren huipulta metsän halki merelle (*Ilias* 13.20-21), mutta kuolevaiselle alastulo osoittautui tietenkin paljon vaikeammaksi. Loputtomat jalkojen alta vierivät pikkukivet häiritsivät alastuloa enemmän kuin aamulla noustessa, ja sitten minulta loppui juomavesikin. Olimme ottaneet mukaamme kaksi litraa vettä, josta suurin osa oli jäänyt Sabinelle, kun en itse ole koskaan ollut suuri vedenjuoja. Hän pärjäsiikin varsin hyvin, mutta minä uuvuin täysin. Viimeinen kilometri paahtavassa aurin-gossa soratietä pitkin vaikutti loputtomalta ja pääsin takaisin Loutraan viimeisillä voimillani.

Dehydraatio on Kreikassa patikoiville henkilöille tunnettu vaara, joka pahimmassa tapauksessa saattaa johtaa jopa kuolemaan. Keskellä päivää ei olekaan kovin viisasta lähteä kävelemään yhtään minnekään, vaikka joskus on pakko, kuten esimerkiksi vuorelta laskeutuessa. Kerran Lähi-Idässä minuun oli iskenyt paha nestehukka, joten osasin tunnistaa oireet. Ihmiset reagoivat siihen eri tavoin; joillekuille ensioireet ilmestyvät päänsärkynä, kramppeina, pahoinvointina ja sekavuutena, minulle pikem-

min huimauksena ja kuvaamattomana väsymyksenä. Loutrassa oli vettä tarjolla suoraan lähteestä, mutta se ei tuntunut oikein auttavan. Onneksi muistin Nikoksen lääkäriystävän erinomaisen neuvon, jonka mukaan heti vuorikiipeilyn jälkeen pitäisi suoda itselle olut, koska se sisältää kaikki ne ainekset, jotka ihminen menettää hiotessaan. Raahauduimme siis Loutran hippiekahvilaan, tilasimme vähän pähkinöitä ja olutta. Kiitos juoman väsymys häipyi kuin taikaiskusta, melkein yhtä nopeasti kuin oli iskenyt, ja tunsin itseni uudesti syntyneeksi!

Illalla ajoimme Samothraken etelärinteessä sijaitsevaan Agios Elias -nimiseen kylään, joka on tunnettu valtavista vuohilaumoistaan. Ne ovat päässeet leviämään melkein rajoittamatta niin, että saarella on 15 vuolta jokaista siellä pysyvästi asuvaa henkilöä kohti. Osa vuohista on villiintynyt ja vaarantaa koko ekosysteemin. Metsiä on yritetty suojata aidoituksilla, joita olikin näkynyt jo matkalla huipulle. Vuohista on kuitenkin myös iloa – niille kiitos Agios Eliak-

sen kylästä löytyy vielä perinteistä elämää, joka ei ole turismista täysin riippuvainen kuten muualla saarella. Kylä on myös tunnettu grillatusta kilistä, joka maistuiakin todella herkulliselta. Kiliä syödessä ja viiniä auringon laskiessa nauttiessa ilmestyi Athosvuori yhtäkkiä kuin enteenä horisonttiin. Se näkyi iltavalossa erinomaisesti, vaikka etäisyys sinne onkin melkein 110 kilometriä, siis paljon pitempi matka kuin Saosvuorelta Troijaan.

Paluumatkalla yövyimme Aleksandroupoliken lähetyvillä, ja ehdimme myös tutustua kaupungin aivan erinomaiseen arkeologiseen museoon. Emme missään nimessä voineet kuvitella sitä kauheata katastrofia, joka tapahtuisi ainoastaan parisen päivää lähtömme jälkeen. Dadian metsässä Aleksandroupoliken pohjoispuolella syttyi valtava tulipalo, joidenkin mukaan suurin koskaan EU:n historiassa, jonka sammuttamiseen kului kokonaista 17 päivää. 730 neliökilometriä metsää paloi tuhkaksi aiheuttaen 18 ihmisen kuoleman ja mittaamattomia vaurioita tähän luonnontilaiseen metsään. Ilmastonmuutoksesta johtuvat pitkät, lämpimät ja kuivat jaksot eivät siis aiheuta vaaraa ainoastaan ihmisten terveydelle ja nestetasolle, vaan myös Kreikan luonnon viimeisiin koskemattomiin osiin.

VUORIKIIPEILYÄ MUNKKIEN NIEMIMAALLA

En ollut uskoa korviani, kun Nikos soitti minulle tammikuussa 2024 ja ehdotti tulevan

Näkymä Samothraken Agios Elias -kylästä länteen. Athosvuori näkyy auringonlaskussa. Kuva: Björn Forsén.

kesän kohteeksi Athosvuorta, vaikken ollutkaan kertonut hänelle siitä näystä, joka enteen tavoin oli avautunut meille Samothraken viimeisenä iltana. Pääsy Athosvuoren niemimaalle, tai Pyhän Vuoren autonomiseen munkkivaltioon, vaatii jonkin verran valmisteluja, keskiwertovie-railija saa viipyä munkkivaltiossa korkeintaan kolme yötä. Kesäkuun alussa ajoimmekin sitten Ouranopolikseen, joka on viimeinen maallisen yhteiskunnan kylä ennen siirtymistä munkkivaltion puolelle. Ouranopolis on viimeisen vuosikymmenen aikana kehittynyt kauheaksi turistiloukoksi, jossa ennen kaikkea Balkanin maista tulevat turistit viettävät rantalomaa. Täältä pääsee kuitenkin varhain aamulla laivalla Athosniemen läntisiin satamiin.

Me astuimme pyhälle maalle puoli kymmenen aikaan Agia Annan skiitan satamassa. Varsinainen skiitta sijaitsee noin 330 metrin korkeudessa, sinne johtaa serpentiinipolku tuhansine portaineen, joten satamasta lähdimme kiltisti kipuamaan ylös päin. Hetken kuluttua meidät ohitti muulikaravaani, joka toimitti ylös kaikenlaista sekä kaksi munkkia. Vanhempi heistä tervehti meitä huutamalla ”Khristos anesti!”, johon ainoa oikea vastaus 40 päivän aikana pääsiäisen jälkeen on tietenkin ”Alithos anesti”, mutta Nikos vastaili provokatiivisesti ”kalimera”. Munkki raivostui tästä, kääntyen muulilla ympäri ja huutaen meille: ”Ettekö muka tiedä, että pitäisi vastata ’Alithos anesti?’”, minkä jälkeen hän pom-

Muulikaravaani tauolla Athosvuorella. Kuva: Björn Forsén.

mitti meitä herjauksilla, kunnes polun kaartuessa oikealle hävisi näkyvistä. Nikos katsoi minua ja totesi hymyillen: ”Björn, meidän pitänee ehkä kuitenkin tottua täkäläisten tapoihin...”.

Polun vieressä Agia Annassa ohitimme pienen rakennuksen, jonka ulkopuolella liehui Kreikan lippu ja penkillä istui nuori poliisi katsoomassa merelle. Jäimme hetkeksi juttelemaan hänen kanssaan; hänet oli komennettu tänne puoleksi vuodeksi, kotiin hän kertoi kuitenkin pääsevänsä silloin tällöin. Hän kuvaili työtään rauhalliseksi, välillä jopa tylsäksi, vaikka hänen silloin tällöin pitikin puuttua riitoihin eri maiden pyhiinvaeltajien välillä. Agia Annalta jatkoimme rappuja pitkin ylös, kunnes noin 800 metrin korkeudessa saavuimme Stavrokseen, polkujen risteykseen, josta jatkoimme pienempää polkua metsän läpi. Sen puut loppuivat noin 1500 metrin korkeudessa vähän ennen Panagian kappelia, johon kuuluu myös vuoristomaja kerrossänkyineen.

PILVIEN JA SATEIDEN YLÄPUOLELLA

Vuoren 2033 metriä korkealle huipulle saavuimme viiden maissa aivan yksin. Huipun viereen on rakennettu Kristuksen kirkastumiselle omistettu Metamorfosiksen kappeli, josta näköala kaikkiin suuntiin on uskomaton.

Pohjoisessa avautui edessämme koko Athoksen niemimaa, vähän oikealle taaempänä näkyi Thasos, idässä Lemnos ja lännessä Khalikidikin kaksi muuta niemimaata. Samothrake ei kuitenkaan näin illalla ollut näkyvissä, osoituksena siitä, miten näkyvyys on riippuvainen sääolosuhteista ja ajankohdasta. Aiskhylos kuvailee *Agamemnon*-näytelmässään (281–316), miten tieto Troijan kaatumisesta lähetettiin Mykeneen merkkituliketjulla. Se alkoi Troijan viereiseltä Idavuorelta, jatkui Lemnokselle ja

Athosvuorelle, josta viesti lähetettiin edelleen Euboian saaren Makistosvuorelle (nyk. Dirfysvuori). Aiskhyloksen kuvaama ketju kuulostaa kyllä uskottavalta, mutta Athoksen huipulla tulee pohtineeksi, josko etäisyys Athokselta Makistokselle kuitenkin olisi ollut liian pitkä (180 km). Näiden välillä oli tietenkin voinut olla jossakin Pohjoisten Sporadien saarilla myös merkkitulipaikka, jonka Aiskhylos jostakin syystä jätti mainitsematta.

Athosvuoren huipulla, 2033 m. Taustalla Thassoksen saari. Kuva: Nikos Kotsiros.

Khalkidikin kaksi muuta niemimaata tai 'sormea' Athosvuorelta nähtynä. Kuva: Björn Forsén.

Athosvuori on saanut nimensä Athos-nimisestä gigantista, joka taisteli Poseidonia vatsaan. Vuoren huippu oli kuitenkin antiikin aikana pyhitetty Zeukselle ja täällä oli vuorenhuippupyhäköille tyypillisesti tuhka-alttari. Athosvuorta kuvattiin pelottavana ja äärimmäisen korkeana – sen huipun väitettiin ulottuvan taivaaseen (Plutarkhos, *De cohibenda ira* 5) ja sen varjon Lemnokseen saakka (esim. Sofokles fr. 776; Plinius, *naturalis historia* 4.23.4). 200-luvulla j.Kr. toimineen latinankielisen maantieteilijän ja tietojen keräilijän C. Iulius Solinuksen mukaan (*De memorabilibus mundi* 11.33) Athoksen huippu ulottui sen verran korkealle pilvien yläpuolelle, ettei siellä koskaan satanut, mikä suojasi tuhka-alttaria. Kaikista näistä tarinoista huolimatta vuorelle varmasti noustiin myös antiikin aikana Zeuksen kulttimenoja varten ja kenties viestienkin lähettämiseksi merkkituloilla.

Athoksen uloin niemi oli tunnettu yllättävistä myrskyistä ja meressä kerrottiin elävän hirviöitä. Persialaissodissa suurmestari Dareoksen kerrotaan menettäneen 300 laivaa ja parikymmentätuhatta miestä, kun hän 492 e.Kr. yritti purjehtia niemen ohitse. Kserkses antoi siitä syystä kymmenisen vuotta myöhemmin käskyn kaivaa pohjoisempaan sijaitsevassa alavassa kohdassa kanavan niemen halki, jottei hän joutuisi vaarantamaan laivastoaan Athoksen niemen kiertämällä (Herodotos, *Historiae* 6.44.2–3; 7.22–24). Athoksen gigantin, Zeuksen ja persialaisten suurmestareiden jälkeen ei liene yllätys, että myös Aleksanteri Suuri yritettiin tarinalla liittää Athoksen vuoreen. Sen mukaan arkkitehti Deinokrates (tai vaihtoehtoisesti Stasikrates) olisi suunnitellut vuoren muovaamista jättiläismäiseksi Aleksanterin patsaaksi, muttei saanut hankkeelle tukea Aleksanterilta itseltään (Strabon, *Geografia*

14.1.23; Plutarkhos, *Alexander* 72.3-4). Tarina viestittää hyvin, miten suuri merkitys Athoksel-la oli antiikin aikana.

Kun palasimme huipulta Panagiakappeliin, jonka vierasmajassa meidän oli ollut määrä yöpyä, olikin paikka täyttynyt suuresta romanialaisesta pyhiinvaeltajaryhmästä. Sänkyjä ei majassa riittänyt kaikille; Nikos, jolla oli makuupussi mukanaan, tarjoutui nukkumaan ulkona, minä sen sijaan onnistuin varaamaan itselleni sängyn. Patjoja ei ollut, joten piti nukkua metalliritilöiden päällä. Ennen nukkumaanmenoa nautimme iltapalaa, kunnes aurinko laskeutui – mukana tuotua tsipouroa, oliiveja, tomaatteja, kurkkuja ja saksanpähkinöitä. Nikos nukkui ulkona hyvin, minä majassa taas äärimmäisen huonosti ja juuri kun olin onnistunut nukahtamaan, herätyskello soi kolmen maissa. Kaikki romanialaiset nousivat, yksi purki repustaan papin kaavun, toinen Raamatun, kolmas kynttilöitä, suitsutusastioita jne. He ryhtyivät pitämään jumalanpalvelusta jatkaen parisen tuntia.

LUOSTAREISTA JA LUONNOSTA

Heti päivän hieman valjettua herätin Nikoksen. Pakkasimme ja jätimme romanialaiset, jotka jumalpalveluksen jälkeen keittivät kahvia rupatellen toistensa kanssa loputtomiin. Stavroksen jälkeen suuntasimme uskomattoman kauniin ja vehreän kastanjametsän halki Athosvuoren vanhimpaan Megistis Lavras luostariin, jossa olimme päättäneet yöpyä seuraavan kerran. Matkaa sinne oli viitisentoista kilometria ja metsän loputtua polku yhtyi pieneen peltotiehen. Täällä ilmestyi kuin tyhjästä vanhin koskaan näkeväni jeeppi, josta eivät puuttuneet ainoastaan ovet, vaan myös osa lattiasta. Kaksi iloista albanialaista työmiestä tarjosi meille kyydin Megistis Lavras-luostariin.

Albanialaisten kanssa oli kuten aina helppo päästä juttusille. Hekin olivat selvästi iloisia,

kun pääsivät puhumaan kreikkaa. He kertoivat tänne tulevan yhä enemmän romanialaisia, mikä johtuu läheisestä Prodrumoksen skiitasta, jota Romanian valtion tuella jatkuvasti on laajennettu. Albaanien mukaan saattoi kulua päiviä, etteivät he tavanneet yhtään kreikkaa puhuvaa henkilöä luostarin mailla. He viettivät täällä puoli vuotta työskennellen munkeille palkkaa vastaan, ja tämä olikin heille jo neljäs työkeikka. Tällä kertaa heidät oli laitettu raivaamaan luostarin tuhansia oliivipuita sekä karsimaan niitä paremman sadon saamiseksi. Puut olivatkin olleet pitkään hoitamatta työvoiman puutteesta ja oliiviöljyn alhaisesta hinnasta johtuen. Nousevat markkinahinnat olivat kuitenkin saaneet munkit satsaamaan uudelleen oliiviviljelyyn, todistuksena siitä miten jopa tämä etäinen maailmankolkko on riippuvainen kapitalistisista markkinavoimista.

Athosvuori on yhteinen koko ortodoksille maailmalle ja täällä on sekä serbialainen (Chilandri) että venäläinen luostari (Panteleimon). Ennen Ukrainan sotaa Panteleimonin luostariin saapui paljon venäläisiä pyhiinvaeltajia, niiden joukossa myös Putin. Venäläisten määrä on kuitenkin supistunut ja ukrainalaisia ei oteta lainkaan vastaan. Panteleimonin luostarissa ei enää kunnioiteta Bartholomeosta patriarkkana, vaan pidetään Moskovan Kirilliä ainoana oikeutettuna patriarkkana. Meille kerrottiin Panteleimonin luostarin saavan hiljaista tautukea joiltain muilta luostareilta, niiden joukossa myös Koutlounousiou, jossa vietimme viimeisen yön Pyhän Vuoren munkkivaltiossa. Siellä munkki kertoi minulle katolilaisten ja ennen kaikkea protestanttien olleen jopa juutalaisia ja muslimeja heikkouskoisemmat ja pahemmat.

Athoksen luostareista on kirjoitettu sen verran paljon, etten tässä artikkelissa näe syytä syventyä sen enempää niihin. Ne ovat peittäneet alleen antiikin jäännökset ja vaikeuttaneet niiden tutkimista. Tarkkasilmäinen huomaa

Athoksen koskematon ja vehreä luonto, taustalla Athosvuoren huippu. Kuva: Björn Forsén.

kuitenkin spolioita monin paikoin ja Megistis Lavras oli niitä täynnä: pylviäitä, sarkofagien osia, oliivipuristimia ja jopa osa marmorisesta auringonkellost. Niiden sanotaan olevan peräisin lähettyvillä sijainneesta antiikin Akrotoi-nimisestä poliksesta, ja jotkut väittävät jopa, että luostari olisi perustettu Akrotooin kohdalle. Koskematon luonto teki meihin ehkä syvimmän vaikutuksen Athosvierailun aikana. Välillä tuntui siltä kuin olisimme patikoineet unessa bysanttilaisen tai miksei antiikin maiseman halki.

LOPPUSANAT

Tämän artikkelisikermän aikaisemmissa osissa olen korostanut vuorten ja ennen kaikkea vuorenhuippujen liminaalisuutta. Vuorten

huipulla ihminen on tavallaan maan ja taivaan välimaastossa. Monille vuoret vaikuttavat kaukaisilta, saavuttamattomilta ja ehkä jopa vähän pelottavilta, ja näin oli myös antiikin aikana, jolloin vuorista keksittiin kaikenlaisia tarinoita ja myyttejä. Kreikan vuoret eivät kuitenkaan ole kovin vaikeasti saavutettavia, ja niille pääsee yleensä suhteellisen pienellä vaivalla. Antiikin aikana niillä oli, kaikista pelottavista myyteistä huolimatta, enemmän toimintaa kuin nykyään. Siellä liikkua avautuu uusia näkökulmia menneisyyteen ja välillä tuntuu melkein siltä kuin siellä olisi lähempänä antiikkia kuin missään muualla.

Epidauroksen Asklepioksen pyhäkön pylväshalli (*abaton*), jossa potilaat nukkuivat ja kokivat parannusunia.
Kuva: Jamie Vesterinen.

UNET ANTIIKIN POLITIIKASSA JAMIE VESTERINEN

UNIEN LUONNE JA MERKITYS ANTIIKIN LÄHTEISSÄ

ANTIIKIN AIKANA UNIIN kohdistui paljon mielenkiintoa, mistä kertoo suuri määrä kirjallisuudessa ja piirtokirjoituksissa säilyneitä uniraportteja. Kreikkalaisilla ja roomalaisilla oli unien alkupe-
räästä ja luonteesta useita käsityksiä. Jumalat saattoivat lähettää unia tai vieraila nukkuvan luona unessa, ja myös vainajat voivat ilmestyä nukkuvalle. Toisaalta osan unista uskottiin kumpuavan kehon sisäisistä epätasapainotiloista ja niiden aiheuttamista sairauksista. Tiedostettiin myös, että päivän aikaiset ajatukset saattoivat aiheuttaa unia, joilla ei ollut sen kummempaa merkitystä.

Unien tulkinnan kannalta olikin tärkeää kyetä erottamaan, mitkä niistä olivat merkittäviä ja mitkä eivät. Ammattimaisiin unientulkitsijoihin ja ennustajiin turvautuivat niin yksityiset kuin julkiset henkilöt kaikista yhteiskuntaluokista. Unia tulkittiin ennen kaikkea jumalien

tahdon selvittämiseksi, tulevan ennustamiseksi sekä sairauksien diagnosoimiseksi ja parantamiseksi. Jumalien lähettämiä unia myös tavoiteltiin aktiivisesti esimerkiksi yöpymällä inkubaatiopyhäköissä, joista tunnetuimpia olivat parantamistaidon jumala Asklepioksen pyhäköt. Toisaalta osa oppineista suhtautui uniin epäilevästi.

Erityistä mielenkiintoa kohdistui hallitsijoiden, sotapäälliköiden, papiston ja virkamiesten uniin. Heidän kokemillaan ennusunilla oli näet usein merkitystä koko kaupungin tai valtion kannalta. Siksi niitä on säilynyt runsaasti kirjallisissa lähteissä. Historiallisessa kerronnassa esiintyviin uniraportteihin on kuitenkin syytä suhtautua kriittisesti, sillä niiden todenperäisyydestä ei ole takeita. Unia käytetäänkin moniin kerronnallisiin tarkoituksiin, kuten luonnekuvauksen keinona, jännityksen luomiseksi ja tulevien tapahtumien ennakoimiseksi, moraalisten esimerkkitarinoiden höysteenä sekä vallanpitäjien odottamattomien päätösten

selittämiseksi. Monesti historiankirjoituksen unet myös kertovat jumalien kiinnostuksesta kaupungin tai valtakunnan asioihin ja osallistumisesta sen historiankulkuun. On tyypillistä, että raportoitujen ennusunien toteutuminen on vääjäämätöntä – taustalla vaikuttaa uskomus, että jumalien tahtoa vastaan on turha taistella.

UNET JA VALTION VAKAUS

Antiikin aikana uskottiin, että jumalten kaupungille tai valtiolle tarjoama suojelu saattoi ilmetä unien ja muiden enteiden kautta. Siinä missä esimerkiksi lintu- ja uhrienteiden tulkinta vaati usein niihin erikoistuneiden ammattilaisten konsultointia, unet saattoivat toisinaan kertoa nukkujalle hyvin tarkastikin, mitä jumalat tahtoivat. Tämä käy ilmi esimerkiksi seuraavasta tapahtumasta, jonka Dionysios Halikarnassolainen raportoi Rooman tasavallan alkuvuosilta (n. 500 eKr.). Kaupunkia aiemmin hallinneeseen etruskisukuun kuuluneet veljekset Marcus ja Publius Tarquinius suunnittelivat vallankaappausta, mutta pelottavien unien pakottamina joutuivat paljastamaan aikeensa silloiselle konsulille. Tällä tavoin unet lähettänyt jumaluus esti hankkeen toteutumisen ja suojeli Roomaa.

Toisaalta unet voivat kertoa jumalten vihasuhteiden kaupungille uskonnollisen tai moraalisen rikkeen seurauksena. Näin väitetään käyneen Etelä-Italian kreikkalaisessa Sybariin kaupungissa, jossa paikallisten asukkaiden ylenpalttinen elämäntyyli sekä ylimielinen, väkivaltainen käytös suututtivat jumalat. Sikäläiset virkamiehet uneksivat Hera-jumalattaren oksentavan sappea keskellä kaupungin agora, ja pian tämän jälkeen kaupunki tuhoutui sodassa krotonilaisia vastaan vuoden 510 eKr. tienoilla. Sybariista tuli sittemmin varoitettava malliesimerkki siitä, mihin ylellisen ja hekumallisen elämän tavoittelu saattoi johtaa.

Myös eräiden valtiollisesti merkittävien kulttien perustamistarinoihin liittyy unissa saatu

johdatus: tällainen oli muun muassa Massalian Artemis-kultti, jonka ensimmäinen papitar, efesoslainen Aristarkha, sai unessa ohjeen lähteä siirtokuntaa perustamaan menneiden fokaialaisten uudisasuttajien mukaan. Roomalaisten harvakseltaan viettämä *Ludi saeculares* -juhla puolestaan sai tarun mukaan alkunsa, kun sabiinilainen mies nimeltään Valesius vei sairastuneet lapsensa Tiber-jokea pitkin Mars-kentälle, missä nämä kokivat unenaikaisen ihmeperantumisen. Herättyään lapset kertoivat saaneensa unessa ohjeet kulttimenot varten. Myös näissä tarinoissa, jotka ovat säilyneet vuosisatoja tapahtumien jälkeen kirjatuihin lähteisiin, näkyy ajatus jumallisuudesta kaitsemisesta kaupungin varhaisajoista saakka. Niiden keskiössä ovat tavalliset ihmiset, jotka kuuliaisesti noudattavat jumalilta saamiin ohjeita ja jotka sen seurauksena palkitaan. Kenties heissä tiivistyy sellainen käytös, jonka ansiosta kaupungin katsottiin olevan jumalien suojelun arvoinen.

KRIISIAIKOJEN JA SODANKÄYNNIN YHTEYDESSÄ RAPORTOIDUT UNET

Unienteiden merkitys korostui kriisiaikoina, ja etenkin sotiin liittyviä uniraportteja on säilynyt runsaasti. Armeijoiden mukana liikkuikin unien- ja enteidentulkitsijoita, jotka pyrkivät ennakoimaan jumalten tahtoa ja sodankäynnin kulkua. Erityisen mielenkiinnon kohteina olivat sotapäälliköiden unet. Toisinaan päälliköiden unia raportoitiin valikoiden niin, että suotuisat unienteet kerrottiin koko armeijalle, kun taas epäsuotuisat jäivät päälliköiden tai jopa pelkästään uneksijan itsensä tietoon. Näin pyrittiin ylläpitämään sotilaiden uskoa konfliktin suotuisaan lopputulokseen, ja historioitsijoiden mukaan unienteillä olikin toisinaan iso vaikutus sota-joukossa vallinneeseen mielialaan. Taustalla oli vanha uskomus, että jumalat osallistuvat sodankäyntiin valitsemalla puolia.

Toisaalta jumalallinen johdatus myös vahvisti sotapäälliköiden asemaa. Esimerkiksi ateena-

lainen kirjailija ja sotapäällikkö Ksenofon kertoo omaelämäkerrallisessa *Anabasis*-teoksessaan unista, jotka hän koki Kyyros nuoremman Persiaan tekemän sotaretken mentyä mönkään vuonna 401 eKr. Uniraporteilla hän vaikuttaa legitimoivan omaksumaansa roolia kreikkalaissotilaiden johtajana näiden paluumatkalla. Kriisihetkellä koetut unet myös loivat uskoa tulevaan ja antoivat sysäyksen toimia.

Eräiden Aleksanteri Suuren seuraajien eli diadokkien puolestaan raportoidaan kokeneen Aleksanteri-aiheisia unia tämän kuolemaa (323 eKr.) seuranneiden vuosien ja vuosikymmenten aikana. Taustalla oli luultavasti heidän keskinäinen taistelunsa legitimitetistä Aleksanterin valtanperijänä. Esimerkiksi Eumenes Kardialaisen, joka oli ollut yksi Aleksanterin kenraaleista, kerrotaan toisen diadokkisodan aikana (318–316 eKr.) tynnyttyäneen liittolaistensa keskuudessa kyteneen kapinan keksimällä unen, jossa Aleksanteri jakoi määräyksiä kuninkaallisessa tellassa. Unen avulla Eumenes onnistui luomaan vaikutelman, että sotatoimien johdossa oli hänen sijaansa itse edesmennyt Aleksanteri.

Sotien aikana raportoitiin myös kollektiivisesti koettuja unia. Aleksanteri Suuren piirittäessä Tyyroksen kaupunkia Foinikiassa vuonna 332 eKr. kerrotaan paikallisten asukkaiden uneksiineen, kuinka kaupungissa palvottu jumaluus (kreikkalaislähteissä tulkittu Apolloniksi) ilmoitti liittyvänsä Aleksanterin puolelle. Sen sijaan Pontoksen kuningas Mithridates VI Eupatorin piirittäessä Kyzikoksen kaupunkia vuonna 73 eKr. naapurikaupunki Ilionin asukkaista moni näki unta, että Athene ilmestyi heille hiestä märkänä ja kertoi olleensa juuri auttamassa kyzikoslaisia. Nämä unet paljastivat, että jumalat saattoivat halutessaan vaikuttaa sodankäynnin kulkuun. Toisaalta on paikallaan miettiä, mitä tällaisilla tarinoilla pyrittiin saavuttamaan ja kenen näkökulmasta ne on kerrottu. Esimerkiksi Aleksanterin valloitusten tapauksessa voittajien näkökulmasta kerrotuilla tarinoilla saatettiin pyrkiä vaientamaan kritiikkiä vetoamalla siihen,

että jumalatkin asettuivat Aleksanterin puolelle. Samalla ne ikään kuin osoittivat makedonialaisten ja kreikkalaisten erinomaisuutta verrattuna barbaareihin, jotka omat jumalatkin hylkäsivät.

UNET POLIITTISEN VALLAN TAVOITTELUSSA

Unien käyttöä retorisenä vaikuttamiskeinona esiintyi jo klassisen kauden Ateenassa. 300-luvulla eKr. elänyttä puhujaa ja valtiomiestä Demosthenesta syytettiin unien sisällyttämisestä puheisiinsa ja jopa niiden keksimisestä. Eräät myöhemmin eläneet puhetaidon oppineet jopa suosittelivat enteiden ja uniraporttien käyttöä puheissa kuulijoiden vakuuttamiseksi.

Toistuva yhteydenpito jumaliin unien kautta liitettiin antiikin aikana poikkeushenkilöihin, kuten eräisiin merkittäviin filosofiin. Myös poliittisesti aktiiviset henkilöt saattoivat rapor-

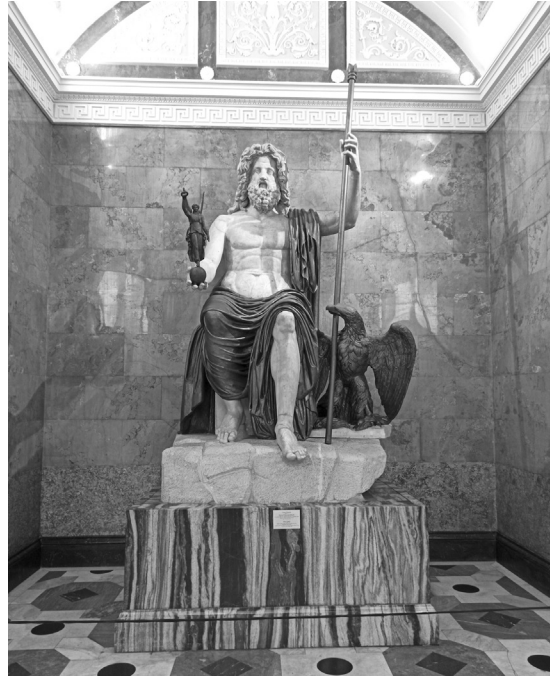
Orjakapinajohtaja Eunusta kuvaava pronssiveistos Sisilian Ennassa. Vuonna 1959 valmistunut veistos on Pietro Marzillan käsialaa ja sijaitsee Castello di Lombardian juurella. Lähde: Wikimedia Commons.

toida ja jopa keksiä unia luodakseen vaikutelmaa jumalten suosiosta ja jumalallisesta johdatuksesta. Näin he pyrkivät vahvistamaan kannatustaan tai seuraajiensa luottamusta hankkeisiinsa.

Useita kiinnostavia esimerkkejä unien käytöstä poliittisessa propagandassa tulee tasavallan ajan Roomasta. Historioitsija Polybios väittää toisen puunilaissodan (218–202 eKr.) sankari Publius Cornelius Scipio Africanuksen keksineen unia edetäkseen poliittisella urallaan kuten myös motivoidakseen sotilaitaan taistelussa Hannibalin joukkoja vastaan. Diodoros Sisilialainen puolestaan kertoo Sisiliassa 130-luvulla eKr. toimineen orjakapinajohtaja Eunuksen hankkineen huomattavan suurta vaikutusvaltaa esiintymällä ihmeidentekijänä. Historioitsijan mukaan Eunus teeskenteli saavansa jumalta ohjeita unissaan ja osaavansa sen perusteella ennakoida, mitä tuleman piti. Hispanian prokonsulina vuoden 80 eKr. tienoilla toiminut Quintus Sertorius taas teki elämäkerturi Plutarkhoksen mukaan vaikutuksen paikalliseen barbaariväestöön kehittelemällä tarinoita unista, joissa hänen valkoinen lemmikkihirsensä antoi hänelle tietoja ja ohjeita. Plutarkhos väittää Sertoriuksen hyödyntäneen tällä tavoin barbaarien luontaista taikauskoisuutta – vaikuttaa kuitenkin siltä, etteivät kreikkalaiset ja roomalaisetkaan olleet immuuneja tämänkaltaisille vaikutuskeinoille.

UNET JA HALLITSIJUUS

Koska unille annettiin niin suurta painoarvoa, on luontevaa, että moniin hallitsijoihin liitettiin tarinoita enteellisistä unista. Tällaiset unet yhdistettiin usein tulevan hallitsijan syntymään tai valtaannousuun ja ennakoivat hänen luonnettaan ja hallitsemistyyliään tai valtakunnan laajuutta. Niitä liitettiin muun muassa Persian suurkuninkaisiin, Sisilian kreikkalaistaustaisiin tyranneihin, hellenistisen kauden monarkkeihin sekä Rooman keisareihin. Esimerkiksi Aleksanteri Suuren ja Augustuksen syntymää

Juppiter valtaistuimellaan. Ensimmäisen vuosisadan jKr. loppupuolelle ajoitettu veistos on löydetty Domitianuksen huvilasta ja sijaitsee nykyään Eremitaasissa Pietarissa. Lähde: Wikimedia Commons.

edelsivät monien lähteiden mukaan heidän vanhempien unet, jotka ennustivat lasten tulevan hallitsemaan laajaa imperiumia ja antoivat jopa aiheita uskoa heidän olevan puolijumallista syntyperää. Toisaalta unet saattoivat ennakoida myös vallan vaihtumista ja niiden aikaisen hallitsijan kuolemaa. Suetonius esimerkiksi kertoo Caligulan uneksineen kuolemaansa edeltävänä yönä, että valtaistuimellaan istuva Juppiter sysäsi hänet varpaallaan alas taivaasta.

Myös hallitsijoita koskevia unia kerrottiin luultavasti propagandatarkoituksessa. Hallitsijuutta ennustava uni saattoi kertoa hallitsijan olevan jumalan valitsema tai kohtalon säätämä. Toisaalta epäsuotuisia uniraportteja voitiin levittää vallanpitäjien mustamaalaamiseksi, ja tästä syystä hallitsijoihin liittyvien unien kertominen oli toisinaan vaarallista. Näin kerrotaan käyneen erälle 400-luvun lopulla eKr. eläneelle sisilialaiselle naiselle, joka avautui julkisesti Syrakusan tyranni Dionysios I:een liittyvästä unestaan.

Kun uniraportti kantautui Dionysioksen korviin, hän järjesti naisen pois päiviltä.

Liiallinen luotto uniin ei ollut eduksi myöskään hallitsijalle, ja kielteiseen hallitsijakuvaan liitetäänkin toisinaan vainoharhaisuus unien ja enteiden suhteen. Plutarkhos väittää Frygian legendaarisen kuningas Midaan surmanneen itsensä sen seurauksena, ettei saanut rauhaa uniltaan. Antigonidien hallitsijasuvun perustaja Antigonos I Monofthalmos puolestaan yritti surmauttaa Pontoksen tulevan kuninkaan Mithridateen (hallitsijana Mithridates I Ktistes, 281–266 eKr.), koska epäili tämän uskollisuutta näkemänsä unen vuoksi. Taikauskoinen hallitsija saattoi myös olla manipuloitavissa valheellisten uniraporttien tai jopa taikakeinoin itse hallitsijalle aiheutettujen unien avulla. Keisari Tiberius joutui väitetyksi tällaisen taian kohteeksi, mutta höynäytetyksi tulemisen sijaan surmautti unen lähettäjän.

UNET MORAALISEN KORRUPTION KUVASTAJINA

Antiikin lähteissä uskonnollisiin tai moraalisiin rikkomuksiin sortuneiden väitetään toisinaan kärsineen ahdistavista unista. Ne saattoivat olla seurausta jumalien tai vainajien suuttumisesta, kuten sybarislaisten virkamiesten tapauksessa olemme jo nähneet, tai toisaalta kolkuttavasta omatunnosta. Tällaiset unet tyypillisesti ennakoivat uneksijan pikaista kuolemaa tai vainoivat tätä, kunnes vääräys oli korjattu – joskus kuolemaan asti.

Kyseessä on kirjallinen topos, joka yhdistetään muun muassa korruptoituneina pidettyihin hallitsijoihin. Itämaisiin kuninkaisiin liitettiin jo varhain harhaanjohtavia unia, jotka paljastivat näiden moraalisen korruption tai pelkuruuden. Rooman rappeutuneina pidettyihin keisareihin taas liitettiin anekdootteja näiden kokemista ahdistavista unista. Näin historiallisten henkilöiden kokemiksi väitetyt unet eivät ainoastaan ennakoineet tulevaa vaan saattoivat paljastaa asioita uneksijan luonteesta ja mielenlaadusta.

Tyypillisesti ahdistavien unien taustalla oli yhtäältä joko *hybris* eli röyhkeys tai väkivaltaisuus tai toisaalta jumalien halveksunta (kr. *asebeia*, lat. *impietas*). Etenkin sukulaisiin kohdistuvat julmat murhat olivat omiaan aiheuttamaan mielenrauhan menettämisen, sillä tällaiset rikokset suututtivat myös jumalat. Niihin syyllistyneitä odotti usein onneton loppu, jota unet enteilivät. Ahdistavista unista kärsivät väitetysti muun muassa Demetrios-poikansa salamurhan vuonna 180 eKr. tilannut Makedonian kuningas Filippos V sekä keisari Nero, joka Suetoniuksen mukaan alkoi nähdä unia vasta teloitettuaan äitinsä Agrippinan vuonna 59 jKr.

On kuitenkin syytä muistaa, että tämänkaltaisia anekdootteja hyödynnettiin paitsi poliittisista, myös kirjallisista syistä. Antiikin elämäkertakirjallisuudessa on keskeistä eläväinen henkilökuvaus, ja varottavia ja opettavaisia esimerkkitarinoita (*exempla*) käyttivät niin elämäkertakirjailijat kuin monet historioitsijat. Kertomuksissa rikkomusta seuraavista häiritsevästä unista saattaakin toisinaan olla kyse kirjallisesta tehokeinosta. Taustalla on myös deterministinen uskomus siihen, että lopulta paha saa palkkansa.

Myös Neron aikana toiminut (ja tämän uhriina kuollut) runoilija Lucanus sovelsi tätä toposta eepissä *Pharsalia*-runoelmassaan, joka kertoo Julius Caesarin ja Gnaeus Pompeiuksen johtamien joukkojen välisestä kansalaissodasta ja sen kulminoitumisesta Farsaloksen taisteluun vuonna 48 eKr. Pompeius ja Caesar olivat ennen riitaantumistaan solmineet liittolaisensa Marcus Licinius Crassuksen kanssa ensimmäisen triumviraatin, jonka sinetöimiseksi Pompeius oli mennyt naimisiin Caesarin tyttären Julian kanssa. Julia kuitenkin kuoli lapsivuoteelle vuonna 54 eKr., ja pian tämän jälkeen triumviraatti purkautui ja miesten välille syttyi sota.

Lucanus kuvailee – luultavasti sepittämäänsä – unta, jonka Pompeius kokee paetessaan laivastoineen Italiasta sodan alkuvaiheessa. Edesmennyt Julia nousee unessa haudastaan ja ennustaa

Henry Fuselin (1741–1825) piirros Pompeiuksen unesta (n. 1779). Lähde: Wikimedia Commons.

Pompeiuksen kuolemaa sodassa. Julia valittelee, että sodan puhkeaminen on johtanut hänen karkottamiseensa autuaiden vainajien asuttamilta Elysionin kentiltä Styks-virran äärelle, missä syylliset vainajat joutuvat asustamaan. Kohtaus heijastelee kansalaissodan kauhuja, joihin perheen rikkoutuminen rinnastuu, sekä Pompeiuksen sisäisiä ristiriitoja. Julia samastetaan unessa raivottareen, joiden tehtävänä oli perinteisesti kostaa vakavia rikoksia kuten sukulaismurhia. Syytöksenä on *impietas*, jumalien halveksunta, joka ei tässä tapauksessa ole niinkään yksittäisen ihmisen vika vaan seuraus perheitä hajottavasta kansalaissodasta.

LOPUKSI

Unien merkitys antiikin yhteiskunnassa olisi helppo sivuuttaa, sillä kreikkalaiset ja roomalaiset halutaan usein nähdä tieteellisen, empiiriseen todistusaineistoon ja rationaaliseen

päätelyyn pohjaavan ajattelun edelläkävijöinä. Vaikka osittain tämä mielikuva onkin tosi, sisältyi antiikin kulttuuriin monia sellaisia piirteitä, jotka nykyajan näkökulmasta tuntuvat oudoilta ja jopa järjenvastaisilta. Siitä, miksi unia oikein koetaan, ei vielääkään ole yhtenäistä näkemystä psykologien ja neurologien parissa. Antiikin aikana eläneet keksivät unien kokemiselle omia selityksiään niistä lähtökohdista, jotka heille olivat luonteivia. Siinä missä nykyään unet tyypillisesti mielletään mielensisäiseksi, kuvitelluksi maailmaksi, antiikin aikana oli tavallista uskoa niiden paljastavan valvemaailmasta sellaisia puolia, jotka hereillä ollessa jäivät huomaamatta. Siksi niiden sivuuttaminen olisi saattanut olla kohtalokas virhe.

Kirjoitus perustuu Suomen Ateenan-instituutin ystävät ry:n vuosikokouksessa (Helsingissä 27.3.2025) pidettyyn esitelmään.

KAUNEUTTA ETSIMÄSSÄ – ANTIIKIN KREIKAN JOHDANTO- KURSSIN KURSSIPÄIVÄKIRJA

JERE ESKELINEN

Näkymä Akrokorintista.

JOHDANTO

KURSSI ALKOI KUIN ensi sipaisuna vieraan kaupungin todellisuuden rakenteeseen, Koroneostalon kattoterassilla, missä huulilla viivähti

kreikkalainen viini. Yön lempeä lämpö ja ilmassa kaikuva, kepeä puheensorina muodostivat kehyksen, jonka sisällä meistä jokainen asettui osaksi tätä uutta kertomusta. Akropoliksen ylle ripustettu Parthenon leijui valaistuna kuin lupaus menneestä loistosta. Keskustelimme siitä, mitä odotimme ja mitä toivoimme, kenet kohtaisimme ja mitä makuja maistaisimme. Gizin ruutukaavaisen asuinalueen ytimeen sijoittuva tukikohtamme olisi kotimme seuraavan viiden viikon ajan. Meitä ympäröi maitokahvin eri sävyihin sonnustautunut markiisimeri, marketteineen ja kulkukissoineen, joista jokainen tuntui kuiskivan kaupungin tarinaa.

Ensimmäisenä päivänä tapasimme Lassi Jakolan, akateemisen sivistysretkemme kartanlukijan, oppaan ja ystävän. Hän johdatti meitä läpi antiikin ja nykyajan rajapintojen, Dieterssoniksi ristityn luottoratumme avulla. Saksalainen Vito, lämminverinen ja vankka, etenkin takapenkillä. Saimme aikataulun, ojentteet kohteista ja meidät otettiin lämpimästi vastaan Suomen Ateenan-instituutilla.

Seuraavien viikkojen aikana Dietersson ja omat jalkamme kuljettivat meitä halki Ateenan, Peloponnesoksen ja Attikan, Delfoin kautta Makedoniaan asti. Tämä olkoon lähtökohta kurssipäiväkirjalleni, jossa sukellan niihin ajatuksiin ja kysymyksiin, joita tämän *Grand tourin* varrella keräsin. Matkalaukkuun ei tällä kertaa kuitenkaan sujahtanut marmoria – ei ainakaan sellaista, joka muistaisi antiikin ajan loiston. Silti jokin, muinaista vastaava, painautui osaksi meitä.

Akropolis Likavittokselta päin.

PITKÄAIKAISET KOHTALOTOVERIT

Akropoliksen uurteissa lojuvat jumalten jäljet ja tuulen pehmentämät sanat. Kaukaa katsottuna se on pelkkä valon ja varjon vuoropuhelu, mutta läheltä se on tarina, jota aurinko toistaa noustessaan. Akropolis kohoaa Ateenan ylle kuin ohut siveltimen veto maalauksessa, linja, joka jakaa maan ja taivaan, eilisen ja tämän päivän, menneen ja tulevan. Se on paikka, jossa mennyt aika seisoo liikukumattomana, vailla tietoa siitä, että se on ohitse. Onko sopivampaa paikkaa aloittaa, kuin täällä, ihmismassan johdattamana kohti Parthenonia.

Propylaioilla väkijoukon ääni voimistuu hetkeksi, kunnes siitä avautuu näkymä temppelille, esteettisesti täydellisestä perspektiivistä. Parthenon on marmoriin hakattu lupaus, jota ihmiset ovat kantaneet mielessään. Se lepää odottaen, että joku tulisi ja asettaisi viimeisen kiven uudelleen paikalleen. Mutta ketään ei tule. Se on ikuistettu juuri sellaisena kuin se on, täydellisessä epätäydellisyydessään. Symboli ihmisen intohimolle tavoittaa jotakin korkeampaa, saavuttaa hetken verran se, mikä on ollut aina tavoittamattomissa.

Auringon säteet kietoutuvat kanneluureihin, varjojen värit leikkaavat marmorin pintaa kuin vesi, joka hioo kiven hitaasti sileäksi. Kreikan taivas nojaa rakennukseen ja ajaton valo tanssii kuin unohdettu rukous marmorin pinnalla. Joka kerta, kun tuuli kuiskaa, temppelin kivet vastaavat hiljaisuudella. Ehkä se on viesti: se ei

ole muuttunut, kaikki muu on. Kaikki on muuttunut sen ympärillä. Se ei kuulu enää joukkoon. Ajatus, johon kuolevakin samaistuu.

Parthenon dominoi ympäristöään, myös minua. Kävin mielessäni dialogia siitä, miksi se on niin pysäyttävä, miksi niin erityinen, miksi se ansaitsee miljoonien ihmisten ihailun. En keksinyt vastausta. Onko se arkkitehtonisten päämäärien ansiota – ”*firmitas, utilitas et venustas*” – vai taustalla oleva voimanlähde, sen historiallinen merkitys, konteksti ja mystiikka?

Kylmyyteen sopeutunut kehoni on alttiina Ateenan auringon alla, eikä näiden kysymysten pohtimiselle ole aikaa, pyrin tallentamaan näkemäni muistiin. Ehkä huomina visiitti agoralle auttaa sisäistämään tuon aikaisen ihmisen mielenmaisemaa.

Ateenan Agora on aikojen halkoma maisema, jossa askelten kaikua on säilynyt. Se on kuitenkin hiljainen kenttä, jossa ihmisjoukot, päätökset ja jumalten ohjaama kohtalo kerran risteilivät. Tänään historialliset kerrokset muodostavat kivet kantavat tuota muistoa. Puoliksi sortuneet kivijalat, murtuneet pylvää, jotka yhä viipyvät paikoillaan kuin odottaen päivää, jolloin ihmiskunta kääntyisi jälleen heidän puoleensa. Agoralta, voi melkein kuulla silloisten keskusteluiden kaiun, väittelyt ja sopimukset, jotka ovat jääneet ilmaan kiertämään. Kiertäessämme aluetta Lassi kertoo meille antiikin demokratiasta, demoksista ja Ateenan *boulēsta*. Katseeni harhailee ylemmäs agoran reunamille, sypressien reunustamaa Hefaistoksen temppeliä kohti.

Niin hyvin säilyneenä doorilaisena temppelinä se seisoo edessäni epätodellisen kokonaiseina, kuin kulissina menneestä. Ehkä juuri siksi silmäni viipyvät siinä epäillen, etsien varmistusta sen todellisuudesta. Lähes kokonaisuutena, se antaa mahdollisuuden katsella kokonaisuutta tavalla, joka menneisyyden raunioissa on harvinaista.

Käymme Lassin kanssa lyhyesti läpi ajatusta triglyfeistä, niiden merkitystä sekä niihin liittyvää dilemmaa. Arkkitehdit pitivät kiinni siitä, että reunimmaisen triglyfin kuului ehdottomasti

olla friisin päädyssä, mutta samalla mahdollisimman lähellä kulmapylvään keskilinjaa. Tämä pyrkimys johti lukuisiin variaatioihin; joskus kavennettiin pylväsjakoa, venytettiin metooppeja tai triglyfiä, tai yhdisteltiin näitä kaikkia, jotta kokonaisuus loksautaisi kohdalleen.

Se, että saatiinko täydellistä ratkaisua koskaan jää epäselväksi. Pohdin itsekseni, voiko olla niin, ettei antiikin arkkitehtien työnjälki ollutkaan täydellistä, niiden, joiden harteille olemme kiivenneet? Ajatus häivähtää, kun huomaa pensaikon varjossa piileskelevän kilpikonna. Tietäsiköhän hän vastauksen, onhan hänetkin siunattu pitkällä iällä, jos ei elävässä muodossaan, niin ainakin lyyran kaikukoppana. Onko sen kuori, kuin raunioituneen temppelin krepidoma, muistuma menneestä, kaiku entisestä? Vain osa tarinaa.

Agoran kilpikonna.

Toinen kurssiviikkomme alkoi kuitenkin tripillä Eleusikseen. Eleusiin pyhäkköalue, mysteerien tyysijä, on antiikin merkittävimpiä uskonnollisia paikkoja. Se sijaitsee Attikan rannikolla, vain lyhyen matkan päässä Ateenasta. Eleusiin pyhäkkö oli omistettu Demeterille, maan ja sadon jumalattarelle ja hänen tyttärelleen Persefoneelle. Sen temppelikompleksi oli keskus mysteereille, jotka olivat kaikista salatuimpia uskonnollisista rituaaleista.

Mysteerit, jotka juhlistivat sadonkorjuun ja elämän uudistumisen jumaluuksia, keskittyivät myytiin Demeterin ja Persefoneen tarinasta. Kun Haades, manalan jumala, sieppasi Persefoneen vaimokseen, Demeter vaipui suruun ja sai maan lakkaamaan kantamasta hedelmää. Tämä tragedia johti Eleusiin riitteihin, joiden tarkoitus oli johdattaa osallistujat kuolevaisuuden ja jälleensyntymän salaisuuksiin.

Pyhäkköalueen keskeisin osa oli *Telestērion*, suuri temppeli, jossa mysteerien merkittävimmät initiaatiiritin vaiheet suoritettiin. *Telestērion* oli suunniteltu siten, että se voisi kätkeä ja suojella rituaalien syvintä salaisuutta. Mysteerien huipentavan riitin on sanottu sisältävän kolme keskeistä elementtiä: *drōmena* (asioita tehtiin), *deiknumena* (asioita näytettiin) ja *legōmena* (asioita sanottiin).

Eleusiin mysteereillä on spekuloitu olevan yhteyksiä psykedeeliin, sillä niiden seremonioiden tiedetään tarjonneen osanottajille voimakkaita, transsendentaalisia kokemuksia. Teoria psykedeelien käytöstä perustuu osaltaan siihen, että nautittu juoma, *kykeon* olisi voinut sisältää luonnollisia psykoaktiivisia aineita, kuten ergot-sientä, joka kasvaa luonnonvaraisena ohran ja muiden viljojen joukossa ja sisältää yhdisteitä, jotka muistuttavat LSD:tä.

Tutkijat ovat ehdottaneet, että juoman psykoaktiivinen sisältö saattoi antaa initiaateille poikkeuksellisen vahvoja kokemuksia kuoleman, uudelleensyntymän ja yhteyden tunteesta juma-

laan. Koska osallistujia kiellettiin paljastamasta mysteerien sisältöä ulkopuolisille, tiedot riittien tarkemmista yksityiskohdista ovat rajallisia.

Suhteellisen tuoreessa teoksessaan *The Immortality Key* Brian Muraresku tutkii juuri tätä teoriaa. Muraresku pohtii myös, että varhaiskristillisissä rituaaleissa, kuten ehtoollisessa, saatettiin käyttää vastaavia aineita, jotka edistivät yhteyden tunnetta Jumalaan. Tämä näkökulma haastaa perinteiset käsitykset antiikin uskonnosta ja sen vaikutuksista kristinuskon kehitykseen.

Vaikka näyttö mainittujen teorioiden tueksi on rajallista, ne kiehtovat silti minua syvästi. Tiedämme, että psykedeelien käyttö on ollut yleistä monilla eri heimoilla ja kulttuureilla ympäri maailmaa vuosisatojen ajan. Esimerkiksi Amazonian alkuperäiskansat hyödyntävät ayahuascaa, Meksikossa Mazatec-kansa käyttää psilosybiini-sieniä, Afrikassa Bantu-heimot käyttävät iboga-kasvia, ja Intiassa hindut käyttävät kannabista hengellisissä rituaaleissaan. Länsimaalaisessa kulttuurissa näiden aineiden käyttäjä leimataan vähintään narkomaaniksi ja yhteisöön sopimattomaksi.

Oman tajunnantilan muovaaminen luonnollisten elementtien avulla vaikuttaa olevan liian uhkaavaa yhteiskuntamme rakenteelle. Huumeista, erityisesti psykedeelista puhuminen on tabu, vanha huumepropaganda elää vahvana. Tämä on sääli, olemmeko lukittautuneet virheeliseen tulkintaan, joka rajoittaa todellisuuttamme. Psykedeelisten aineiden tutkimus, onneksi, on kasvamassa ja alustavat tulokset viittaavat niiden mahdollisiin hyötyihin mielenterveyden ja riippuvuuden hoidossa. Erityisesti sotaveteraanien moninaisten ongelmien hoitamisessa aineet, kuten ibogaïni ovat osoittautuneet merkittäväksi avuksi.

Palataksemme vielä kuitenkin Eleusiin, on todettava, että emme tiedä tarkasti, mitä siellä tapahtui, miksi se tapahtui tai miten se toteutettiin. Voimme spekuloida mysteerimenojen sisältöä, tarkoituksiperiä ja mahdollisia aineita hamaan loppuun saakka, ellei uusia todisteita tai

Eleusiksen museossa.

arkeokemiallisia löytöjä ilmaannu. Kuitenkin, kuten itse näen, pointti on, että siellä tehtiin jotain mullistavaa, joka vaikutti merkittävästi riitin läpikäyneiden elämään. Enkä usko, että meidän pitäisi aliarvioida tämän merkitystä. Mysteeriksi jää, olivatko nuo geometrysten visioiden täyttämät tajunnantilat osa sitä.

"PYHÄÄ GEOMETRIAA"

Otsikosta huolimatta en ole aikeissa vetää yhteyksiä esimerkiksi Gizan pyramidien ja maailmankaikkeuden välille, kertomalla pyramidin korkeutta "pyhällä" numerolla, jotta tulokseksi saataisiin maapallon ympärysmitta. Tällä niin sanotulla pyhällä geometrialla pyritään piirtämään kuva maailmasta, jossa kaikelle on paikka, jokainen kulma, viiva ja mittasuhte mukaillee kaavaa, jota ei voi väistää. Se kietoutuu uskonnon ja taiteen ympärille, tarjoaa lohdullisen lupauksen siitä, että universumilla on sääntönsä, oma harmoninen kaavansa. Pakonomainen tarve löytää järjestys kaaoksen sydäimestä? Siinä on jotakin pohjimmiltaan inhimillistä, ja samalla surullisen rajallista.

Ajattelin kuitenkin tarkastella asiaa, geometriaa siis, sillä onhan se meidän tuntemassa

ympäristössämme ollut aina läsnä. Olemmehan kaavoihin kangistuneita olentoja, jotka pyrkivät vetämään viivoja asioiden välillä, joskus äärettömyyksiin saakka. Eri mantereiden asuttamien kansojen pyramidit, geoglyfit, temppelit, hieroglyfit, luolamaalaukset ja veistokset pitävät sisällään lukuisia geometrisiä kuvioita. Ehkä vain toisinnamme ympärillä olevaa maailmaamme, kuvaamme sitä yksinkertaisin symbolein ymmärtääksemme, myös toisiamme.

Antiikin Kreikassa tehtiin harppauksia aiheen suhteen. Se kehittyi aluksi käytännön tarpeista, kuten maanmittauksesta ja rakentamisesta, mutta nopeasti siitä tuli abstraktimpi ja teoreettisempi ala. Varhaiset oppineet, kuten Thales ja Pythagoras, keskittyivät alkeismuotojen tutkimiseen ja niiden suhteiden laskemiseen. Myöhemmin Eukleides kokosi klassisen teoksensa *Alkeet*, jossa hän määritteli geometrian peruslauseet, aksioomat ja todistamisen menetelmät. Tyylikaudesta riippumatta geometria, mittasuhteet ja symmetria valjastettiin käyttöön ennennäkemättömällä tavalla, pyrkimyksessä täydelliseen kauneuteen.

Palataan ajatuksissamme takaisin visuaalisesti dominoivalle Parthenonille. Sen on sanottu ilmentävän täydellistä matemaattista kaavaa. Tätä kaavaa alettiin myöhemmin kutsua kultaiseksi leikkaukseksi, Eukleideen käyttämän termi sille oli ”extreme and mean ratio”. Kultainen leikkaus saadaan jakamalla jana kahteen osaan niin, että lyhyemmän osan suhde pidempään osaan on sama kuin pidemmän osan suhde koko janaan, mikä tuottaa irrationaaliluvun 1,61803... (symboli ϕ , fii).

Parthenonissa tuota suhdetta on sanottu käytettävän pyrkimyksessä esteettiseen täydellisyyteen. Sen voi nähdä temppelin päätyjen korkeuden ja leveyden suhteessa, metooppien ja triglyfien välisessä mitoituksessa ja pylväiden suhteessa toisiinsa. Huomattavaa on, että tällöin temppelin mitoissa on 3-4% heitto, mikä viittaa siihen, että rakentajat ovat tehneet systemaattisia mittavirheitä. Tai ehkä kultainen leikkaus ei ollut heidän keskeinen tavoitteensa. Vertailtaessa

suhdelukuihin 9:4 ja 3:2 toleranssit ovat merkittävästi pienempiä, jopa 0.1% luokkaa.

Kultainen leikkaus, kylläkin mahdollistaa monenlaisia geometrisia konstruktioita ja ilmenee luonnossa, ainakin Fibonaccin lukujonon tarkkuudella. Se on kehittynyt yhdeksi tärkeimmäksi sommittelun perussäännöksi niin taiteessa kuin arkkitehtuurissa, vaikka sitä ei yleisestä käsityksestä huolimatta käytetty Parthenonissa, eikä myöskään Da Vincin *Vitruviuksen mieheissä*.

Arkkitehtuurista teoksessaan Vitruvius sen sijaan korostaa kolmannen kirjan alussa, mittasuhteiden ja ”yhteismitallisuuden” merkitystä arkkitehtuurissa, hän uskoi, että rakennusten kauneus ja toimivuus perustuvat harmoniaan, joka muistuttaa ihmisen kehon mittasuhteita. Hänen mukaansa arkkitehtuurin tulee jäljitellä luonnon ja ihmiskehon harmoniaa, mikä saavutetaan tarkoin määritellyillä suhteilla. Vitruviuksen filosofia yhdistää arkkitehtuurin ja luonnon näkemykseen, jossa kaikki maailmassa, mukaan lukien ihmisen tekemät rakennukset, ovat osa suurempaa, järjestelmällistä kokonaisuutta, jonka luonnonlait ja tähtien liikkeet ovat muovanneet.

Taipumuksemme pitää maailmankaikkeuden tai matemaattisten suhdelukujen muovaamia muotoja kauniina on kiehtova ilmiö. Muodot, kuten ympyrät ja kolmiot, eivät ole vain matematiikkaa, ne ovat täynnä merkityksiä ja symboliikkaa. Ympyrä, edustaa täydellisyyttä ja harmoniaa, kun taas kolmio edustaa voimaa ja vakautta. Se, mikä lumoo meidät kauneudellaan, on kuin monimuotoinen mosaiikki, jossa luvut ja muodot kietoutuvat yhteen kulttuurien, aikakausien ja yksilöiden vuoropuhelun kautta, arkkitehtonisina muotoina taivaaseen, taivaalta.

Hippokrates ei usko, että lääkärin täytyy tietää ”mikä ihminen on” ollakseen lääkäri, mutta Vitruvius on varma, ettei hyvää arkkitehtuuria voida tehdä tietämättä, mikä maailma on. Tämä tieto tulee ulottuville suuntaamalle katse siihen, mikä on kosmoksessa suurinta – taivaaseen. (Penttilä 2013, Oikeat ja väärät arkkitehdit, 50).

Epidauroksen teatteri.

KATSE KOHTI TAIVASTA

Antiikin kreikkalaiset käyttivät geometriaa siis arkkitehtuurissa, mutta myös tähtitieteessä ja filosofassa, tarjoten välineen löytää järjestystä luonnon ja universumin taustalta. Taivas antiikin kreikkalaisille oli enemmän kuin pelkkä yllämme vilahdava valojen syke, heille se oli kertomus jumalten liikkeestä, myyttien heijastuma. Aurinko (Helios) ja Kuu (Selene tai Artemis) eivät olleet pelkästään valonlähteitä vaan jumaluuksia, joiden avulla ihmiset loivat kalenterit, ennustivat tulevia tapahtumia ja ajoittivat uskonnollisia rituaaleja. Tähtitaivaan katsottiin olevan osa kosmista järjestystä, jota Zeus hallitsi ylimpänä jumalana, ja joka muistutti heitä universumin harmoniasta ja jatkuvuudesta.

Mytologian ja taiteen yhteys korostuu ennestään. Pohdin, miten nykyisessä ympäristössämme oleva saaste ja keinovalo vaikuttavat negatiivisesti yhteytemme kosmokseen. Kun tarkastelee minkä tahansa kansan mytologiaa, on taivas aina läsnä. Tuon ymmärtämiseksi on palattava mielessään aikaan, jolloin ainoa keino-

valo oli satunnainen nuotio, ja ympärillä leijui luonnon oma, puhdas ilma vailla liikenteen ja teollisuuden saasteita ja paikkaan, jossa sekä luonto että taivas olivat jatkuvasti läsnä. Tuona aikana, kun ihmiset katsoivat pilvetöntä, loputtomana avautuvaa taivasta, on sen näkymän täytynyt tuntua suorastaan jumalalliselta.

Arkkitehtuurilla ilmennettiin tätä yhteisön uskonnollista identiteettiä ja kulttuurista ylpeyttä. Temppelet oli suunniteltu kunnioittamaan ja palvelemaan jumalia. Lisäksi niillä mitattiin ja ilmennettiin, taivaalla toistuvia tapahtumia tai ilmiöitä, useimmiten keskittyen taivaan kirkkaimpiin kappaleisiin; Aurinkoon, Kuuhun, Venukseen, Jupiteriin ja Siriukseen. Temppelet, suunnattiin itään niin, että auringon nousu symboloi uuden elämän ja heräämisen alkua. Länteen suuntaamalla haluttiin juhlistaa auringonlaskua, symboloimaan elämän kiertokulkua ja päättymistä. Mayakulttuurissa, rakennuksia suunnattiin tarkasti tiettyjen tähtikuvioiden mukaan, mikä mahdollisti astronomisten ilmiöiden tarkkailun ja ennakoimisen. Esimerkiksi Chichén Itzán temppeli oli suunnattu kesäpäivänseisauksen mukaan.

Pakkomielteemme taivasta kohtaan voi kieltoutua moniin tekijöihin: se voi olla yhdistelmä uskonnollisia näkemyksiä, uteliaisuutta maailmankaikkeuden salaisuuksia kohtaan, halua käsitellä yksinäisyyttämme liittämällä itsemme osaksi jotain suurempaa tai kertomusten aikaansaama tarve ennakoida tulevaa uhkaa, kuten seuraavaa impaktia varten. Kun asiaa katsoo tältä kantilta, Vitruviuksen filosofia kosmoksen muovaamasta maailmasta, alkaa tuntua vakuuttavammalta. En siltikään tarkalleen tiedä, mitä hän ajatuksellaan tarkoitti.

Kun tarkastelee Vitruviuksen periaatteita tänä päivänä, niissä saattaa nähdä pohdintaa siitä, miten ihmisen luomat rakenteet voivat toimia sillon tavoin – ei vain käytännöllisesti, vaan myös henkisesti ja esteettisesti. Tämä ajatus on jossain määrin säilynyt modernissa arkkitehtuurissa, vaikka se on saanut erilaisia ilmenemismuotoja.

Esimerkiksi nykyajan ympäristötietoinen arkkitehtuuri pyrkii usein luomaan rakennuksia, jotka mukautuvat luonnon kiertokulkuun tai ottavat huomioon auringon valon kierron ja ekologiset menetelmät. Tämäkin voidaan nähdä eräänlaisena yrityksenä palata siihen, mitä Vitruvius kutsui harmoniseksi suhteeksi luonnon ja ihmisen rakentaman ympäristön välillä. Ehkä kyse ei ole siitä, että meidän täytyy palata täysin menneisiin tapoihin, vaan että meidän tulisi löytää uusia tapoja huomioida maailmankaikkeuden ja luonnon periaatteet arkkitehtuurissa. Tämä saattaisi auttaa palauttamaan meille sen kosmisen yhteyden, joka oli antiikin ajan ihmisille itsestäänselvyys – yhteyden, jossa taivas ei ollut pelkästään katseen kohde, vaan osa elävää maailmankuvaa ja elämisen perusta.

Mistra.

HILJAISUUS JA VALO

Kurssin neljännellä viikolla saavumme maailman napaan – ei kuitenkaan Kuopion torille, ei Perun Cuscoon, ei Pääsiäissaarelle, vaan antiikin Kreikan ytimeen, Delfoihin, paikkaan, jota pidettiin *omfaloksena*, koko maailman keskipisteenä. Illallisella, valloittavien vuorten suojassa, ihailemme maisemaa, joka avautuu lounaaseen Korintinlahdelle, kun taivas syttyy iltaan. Kuunsirppi ja Venus leijuvat taivaanrannassa, ja Lassille ne herättävät eloon mielikuvan: Artemis, metsästyksen jumalatar, venyttää kaarelle jousensa ja tähtää Afroditen suuntaan.

Aamun sarastaessa lähdemme tutkimaan Ateen Pronaian pyhäkköaluetta, paikkaa, johon olen halunnut päästä siitä lähtien, kun kirjoitin siellä sijaitsevasta pyörötempelistä arkkitehtuurin historian oppimispäiväkirjaani. Pyörötempelistä on jäljellä vain kolme pylvästä ja osa entablementtia, mutta siitä huolimatta sen viehätys ja majesteettisuus lumoavat tavalla, jota on vaikea pukea sanoiksi. Seuraavaksi nousemme kohti Apollonin pyhäkköaluetta, jonka merkittävät rakennukset ja monumentit ilmentävät antiikin mestarillista suunnittelua: Apollonin temppeli, jossa oraakeli antoi ennustuksia, sekä pyhä tie, jota pitkin kulkivat pyhiinvaeltajat. Alueella sijaitsevat myös teatteri ja stadion, joissa järjestettiin Python kisat, jotka olivat yhdet neljästä panhellenisistä kisoista.

Delfoi on innoittanut monia modernin arkkitehtuurin suuria nimiä. Le Corbusier kertoo omasta vierailustaan kirjassaan *Journey to the East (Voyage d'Orient)*, joka perustuu hänen vuoden 1911 matkapäiväkirjaansa. Delfoin vierailu teki häneen erityisen vaikutuksen. Le Corbusier kuvaili, kuinka Delfoin maaston ja rakennusten sijoittelu vuorten keskellä loi voimakkaan yhteyden arkkitehtuurin ja luonnon välille. Hän vaikuttui siitä, kuinka antiikin rakennukset oli luotu sulautumaan ympäristöönsä, kohoten maisemasta kuin sen luonnollisina osina.

Alvar Aalto matkasi Delfoihin vuonna 1953, jossa hän piirsi skissejä etenkin teatterista. Ker-

tomusten mukaan matka opetti Aallolle arkkitehtuurin ja luonnon harmoniaa, ja kuinka Delfoin rakennukset muovasivat hänen käsitystään siitä, että arkkitehtuurin tulisi olla saumaton osa maisemaa ja heijastaa paikallista kulttuuria ja historiaa. Louis Kahn vieraili Delfoissa samoihin aikoihin, ja Kreikan matka vaikutti syvästi hänen arkkitehtuuriteoriaansa. Kahn keskittyi suunnittelussaan rakennusten henkiseen ja monumentaaliseen ulottuvuuteen sekä arkkitehtuurin syvälliseen suhteeseen valon, paikan ja tarkoituksen kanssa. Hän näki arkkitehtuurin paikkasidonnaisena, yhteisöllisenä ja symbolisesti latautuneena taiteena, joka ilmentää universaaleja totuuksia ja antaa muodon ajattomille ideoille.

Yhteisenä tekijänä, tämä paikka oli muistutus siitä, että arkkitehtuuri voi olla jotain enemmän kuin vain rakennuksia. Se voi olla tilallista ja esteettistä ilmaisuja, joka yhdistää ihmiset suurempaan kokonaisuuteen – luontoon, historiaan ja itse kosmokseen. Toivoin, että Delfoin arkkitehtuuri puhuttelisi minua tavalla, joka aiheuttaisi minussa yhtä hienostuneen reaktion, jonka voisin tähän paperille kirjata. Itseasiassa, en miettinyt arkkitehtuuria lainkaan, ihastelin valoa, maisemaa, varjoja sekä niiden yhdessä luomaa hiljaisuutta. Minulle arkkitehtuuri istui siellä odottamassa, että joku puhuu sen puolesta.

Valo, tuo luminositeetti, on eräänlainen ole-massaolon muoto, joka edelsi tulta, ja tämä luminositeetti muuttui liekiksi, ja liekki jätti jälkeensä esiintymän, koska se oli kulutettu loppuun. Voin sanoa, että uskon valon olevan aineen luoja ja että aine on kulunut valoa... Hiljaisuus on tunne, joka valtaa sinut katsoessasi pyramideja; puheeton, äänetön hiljaisuus, ei pelkkä rauha, vaan jollain tavoin keskustelu ilman sanoja, joka ilmenee itse pyramidissa. Merkki siitä, että se syntyi inspiraatiosta ilmaista. Uskon, että ihminen elää ilmaistakseen, eikä elämiselle ole muuta syytä. (Louis Kahn: Silence and light. Suom. Jere Eskelinen).

Delfoin pyörötemppli.

MERKITYS

Mietin, kuten muutkin, merkitystäni tässä maailmankaikkeudessa. Mietin mitä tämä kurssi minulle antoi, pohtien matkanvarrella pintaan nousseita aiheita ja teemoja. Koen, että tavoitteenani oli ammentaa historian kannalta merkittävän kulttuurin oppeja osaksi omaa ilmaisun työkalupakkiani. Pohdin omaa paikkaani. Pohdin myös arkkitehtuurin merkitystä nykypäivänä. Mikä se on? Mitä se on? Koen, että näiden pohtiminen on tärkeää, kun tavoitteena on omalla työpanoksella luoda maailmaa, toivottavasti parempaan suuntaan. Jos tavoitteena olisi ainoastaan lunastaa työllään paremmat kulissit, tähän näytökseen, jota elämäksikin kutsutaan, ei

näiden asioiden pohtimiseen kannattaisi käyttää aikaa.

Uteliaisuus raunioihin ja entisaikojen rakennelmiin, etsiessäni tämänhetkisen ammatinharjoituksen merkitystä, vie ajatukseni menneisyyteen ja nykyisyyteen. Rauniot kertovat tarinoita ajasta, jolloin elämän olosuhteet olivat karuja ja yksinkertaisia, samalla niiden muurit ja temppelit muistuttavat siitä, kuinka ne antoivat suojan lisäksi, myös aistillisen ja henkisen kokemuksen. Nykyisin, kun rakennetaan, tuntuu helposti, että kokemus ja merkitys hukkuu kiireen ja kulutuksen alla. Taloudellisesti arkkitehtuurilla pitäisi yrittää luoda mahdollisimman paljon mahdollisimman vähällä.

Selvityäkseen ihminen tarvitsee kolme asiaa; suojan, vettä ja ravintoa. Näin ollen suoja (arkkitehtuuri) on yksi selviytymisen tripodin kol-

Afaian temppeli Aiginalla..

mesta jalasta, jonka pettäessä emme selviytyisi. Suojan kehittyessä siitä tulee hiljattain hieman isompi, toimivampi ja mukavampi, aikojen ollessa suotuisat siitä halutaan myös kauniimpi. Kauneuden käsite on toki suhteellinen, eikä se ole tärkeysjärjestyksessä ensimmäinen. Tarkoituksenani ei ole saattaa nykyisiä suojan rakentajia pahaan valoon, mutta tarkasteltaessa työn tuloksia, tulee mieleeni, että ovatko ne; hieman ahtaita, keskinkertaisesti toimivia, tyydyttävän näköisiä, mutta kuitenkin niin täynnä mukavuuksia, että ne ovat siedettäviä. Ominaisuuksien suhteissa voisi olla varaa kehitykseen, mutta varaa ei sitten olekaan.

Suojastaan ihminen joutuu pulittamaan keskiarvolta 240 000€. Sen takaisinmaksuun sairahoitajan kuukausipalkalla menee 27 vuotta, kun kuluihin käytetään lähes puolet nettopalkasta, joka kuukausi. Tämän toteutumiseksi täytyy myös toivoa, että korot eivät nouse, ei tule yllättäviä remonteja, pysyt terveenä, maailma ei joudu sotaan tai, että lyhytnäköistä talousajattelua noudattavien rakennuttajien tekemä asuntosi on vielä olemassa 27 vuoden jälkeen, eikä purettu homehtuneena. Ehkä Vitruviuksen ajatus luonnon muovaamasta maailmasta toteutuu tässäkin, luonto korvaa itsellään sen, mitä ihminen ei itse kyennyt toteuttamaan osaksi harmoniaa.

Pelkistettynä arkkitehtuuri on varjojen luomista. Se ei ole vain teknistä palikoiden kasuamista, vaan tilojen ja valon vuorovaikutuksen säilyttämistä, niiden tarkkaan mitoitettua käyttöä. Se on taidetta, joka piilottaa ja paljastaa, kuljettaa ja synnyttää. Tiloissa, joissa elämä tapahtuu, on aina läsnä se, mitä ei näe, mutta mitä tunne ja mieli havaitsevat. Sen ei tule olla pelkkää rakentamista, vaan sen tulee herättää ajatuksia ja tunteita. Tämän mahdollistamiseksi tekijän täytyy olla joko ajattelija, joka tekee tai tekijä, joka ajattelee. Toisaalta täytyy luoda kestävät rakenteet, paneutua käytännön toteutukseen ja ymmärtää arkkitehtuurin materiaallisen ulottuvuuden. Toisaalta täytyy olla ajattelija, joka syvenyy tilan ja paikan henkeen, pohtii

rakennuksen merkitystä ja sen vaikutusta yhteiskuntaan. Näiden asioiden loksahdaessa kohdalleen, muodostavat ne yhdessä kokonaisuuden, jota pidetään kauniina ja jota säilötään senkin jälkeen, kun ihminen on omaa etua tavoitellakseen sen lähes tuhonnut. Sitten se on ansainnut miljoonien ihmisten ihailun.

Jere Eskelinen opiskelee arkkitehtuuria Oulun yliopistossa.

LÄHTEITÄ JA KIRJALLISUUTTA

Vitruvius 2022. *Arkkitehtuurista*. Suom. L. Ockenström, P. Hyppönen ja A. Vuola. Gaudeamus. [Alkuperäinen teos julkaistu noin 15 eaa.].

Muraresku, B. C. 2020. *The immortality key: The secret history of the religion with no name*. St. Martin's Press.

Penttilä, T. 2013. *Oikeat ja väärät arkkitehdit: 2000 vuotta arkkitehtuuriteoriaa*. Gaudeamus.

Le Corbusier 1987. *Journey to the East*. Käänt. I. Zaknic. MIT Press.

Kahn, L. I. 2020. Vassella (toim.) *Silence and light*. A. Park Books. [Alkuperäinen luento pidetty 1969].

*Laskeuduimme alas Pireukseen.
...Ihastelimme Epidauroksen teatteria ja
testasimme sen akustiikkaa...
...Nautimme illallisesta ja iltakävelystä
viehättävässä Nafplion kaupungissa...
...Hämmästelimme mykeneläisajan
linnavuoria Tirynsissä ja Mykenessä...
...Juoksimme kilpaa Nemean stadionilla...
...Marssimme Spartaan ja kiipesimme Mistran
korkeimmalle huipulle...
...Tutustuimme Messenen vaikuttavaan
kokonaisuuteen...
...Toivoimme pulahtavamme Nestorin
palatsin kylpyammeeseen...
...Nautimme herkullisesta illallisesta
Olympiassa ja kilpailimme stadionilla...
...Nousimme Apollon Epikurioksen temppelille
Bassaissa...*

Lautassa. Kuvat: Jere Eskelinen.

NELJÄ KUUKAUTTA ATEENASSA SAIY:N STIPENDIAATTINA

PETRI LAHTINEN

Näkymä Koroneos-talon parvekkeelta.

KIVIKKOINEN TIE ATEENAAN

UUOSI 2024 EI ALKANUT itselläni lupaavasti: olin jo kahden vuoden ajan hakenut apurahoja Helsingin yliopistossa suoritettavalle väitöstutkimukselleni saaden pelkästään kielteisiä päätöksiä. Tänä aikana olin tehnyt osaaikaisesti palkkatöitä eräälle yhteiskunnalliselle yhdistykselle ja työkuvaani kuului huomattava määrä tieto- ja tutkimustyötä. Tämä vaikutti merkittävästi väitöstutkimuksen edistämiseen käytettävään aikaan ja energiaan. Lisäksi tutkimussuunnitelman hiominen ohjaajien

kanssa ja jatkuva apurahahakemusten laatiminen verottivat myös ajasta, jonka olisin muuten käyttänyt väitöstutkimukseen. Täten oma väitöskirjan kirjoittaminen olikin kahden vuoden ajan äärimmäisen katkonaista ja hajanaista.

Vuoden 2024 alussa päädyin muutosneuvottelujen myötä irtisanotuksi palkkatöistäni. Keväällä jouduinkin siis tekemään erinäisiä freelancer-töitä kirjoitus- ja taittoprojekteissa. Ilmoitus Suomen Ateenan-instituutin ystävät ry:n myöntämästä apurahasta, joka tosiaankin oli ensimmäinen myönteinen apurahapäätös omalla kohdallani, oli äärimmäisen hyvä uutinen. Tilanneteeni koheni entuudestaan saadessani kesällä apurahan myöntöpäätöksen myös Otto A. Malmin lahjoitusrahastosta. Kevään loppuun mennessä olin saanut freelancer-projektini valmiiksi ja päätin palata jo kesällä täyspäiväisemmin väitöstutkimukseeni pariin apurahapäätösten myötä. Koska SAIY:n apurahaan kuului majoitus instituutin Koroneos-asuntolassa, päätin ajoittaa Ateenassa työskentelyni vuoden loppuun: tällöin joka syksyinen instituutin järjestämä johdantokurssi olisi jo päättynyt ja siihen osallistuneiden oppilaiden asunnot olisivat vapautuneet.

Niin väitöstutkimukseeni kuin henkilökohdaisiin arvoihini lukeutuu merkittävä ekologinen näkökulma. Pysyäkseen rehellisenä omalle vakaukselleni matkustin maitse Ateenaan lokakuun puolessa välissä. Aloitin matkani ottamalla maanantaina ja tiistain välisenä yönä laivan Turusta Tukholmaan. Tukholmasta jatkoin yöjunilla matkavälein Tukholma – Berliini, Berliini – Budapest

ja Budapest – Bukarest. Matkan aikana työstin väitöskirjani keskeneräisiä alalukuja valmiiksi kahviloissa. Vuosina 2022–2023 olin kirjoittanut ylös hajanaisesti materiaalia tutkimuskirjallisuudesta ja niihin liittyviä omia huomioitani ja ajatuksiani. Olin kuitenkin noudattanut jonkinlaista järjestelmällisyyttä ja sain ilokseni useamman alaluvun koottua kasaan, täydennettyä ja korjailtua Tukholmassa, Berliinissä ja Budapestissä. Bukarestiin saavuini perjantaiamuna ja päätin viettää viikonlopun kaupungissa.

Bukarestista eteenpäin junayhteyksiä ei valitettavasti enää ollut; ymmärtääkseni Kreikan valtionrautatiet lopettivat Romanian ja Kreikan välisen junaliikenteen koronapandemian alettua eikä reittiä ole tähän mennessä avattu uudestaan. Näin ollen jouduin turvautumaan bussiin. Romanian ja Kreikan väliä operoi kaksi bussiyhtiötä: bulgarialainen Union Ivkkoni väliä Bukarest – Ateena ja FlixBus väliä Bukarest – Thessaloniki. Päätin valita ensimmäisen halutessani päästä Bukarestista mahdollisimman suoraan Ateenaan, vaikka matka-aika olikin haastavat 21 tuntia. Matka-aika kasvoi entisestään parilla tunnilla bussin hajottua Sofian lentokentällä ja korvaavan bussin kolhiessa parkissa olevaa autoa jossain kreikkalaisessa pikkukaupungissa. Maata pitkin matkustaminen vaatii oikeanlaisen mielentilan ja kärsivällisyyden lisäksi myös suurempaa rahallista panostusta kuin lentomatkustus: menomatka maksoi suurin piirtein 350 euroa. Samalla hinnalla on mahdollista saada meno-paluumatka lentokoneessa Helsingin ja Ateenan välillä.

VÄITÖSTUTKIMUKSEN EDISTÄMINEN

Väitöstutkimukseni tarkoitus oli alun perin tutkia maailmansionelun käsitettä kreikankielisessä filosofassa. Ajatus syntyi pro gradu -tutkielmaa kirjoittaessani, joka käsitteli maailmansionelun syntyä käsittelevää osiota Platonin *Timaioksessa*. Huomasin, että maailmansionelun käsitettä olivat Platonin jälkeen tutkineet erityisesti uuspythagoralaiset ja myöhäisplatonistit. Idean juuria oli

myös mahdollista paikallistaa Platonia edeltäneihin esisokraattikkojen katkelmiin. Antiikin jälkeen maailmansionelun käsite omaksuttiin mm. gnostilaisiin lahkoihin, renessanssin hermetismiin, mannermaiseen rationalismiin ja saksalaiseen idealismiin. Maailmansionelun merkitys on kuitenkin kadonnut antiikin jälkivaikutusta käsiteltäessä ja sen latinankielinen versio *anima mundi* esiintyy lähinnä new age -yhteyksissä, jotka harvoin täyttävät tutkitun tiedon kriteerejä. Silti aloin jo varhain nähdä maailmansionelun ajatuksessa mielekkyyttä myös nykyajan näkökulmasta.

Väitöstutkimuksessani oli alusta asti mukana jälkihanistinen suuntaus, johon olin tutustunut oman filosofiakiinnostukseni kautta. Näkökulman sisällyttäminen mukaan omaan tutkimukseen vahvistui löytäessäni myös jälkihanistista antiikintutkimusta. Erityisesti *Postclassicism* ja *Antiquities Beyond Humanism* -teokset ja niiden kirjoittajien tutkimus herätti luottamusta siihen, että jälkihanistinen näkökulma voi olla mielekäs lähestymistapa myös antiikintutkimuksen parissa. Valitettavasti tutkimussuuntaus vaikuttaa olevan vielä Suomessa suhteellisen marginaalinen: jo ohjaajia hakiessani monet antiikintutkijat vaikuttivat pitävän tutkimusta pikemminkin filosofiana kuin antiikintutkimuksena ja filosofit puolestaan enemmän antiikintutkimuksena kuin filosofiana. Viimeisen ohjaajan onnistuin saamaan projektiin mukaan vasta lähestyessäni suuntauksen parissa toimineita angloamerikkalaisia tutkijoita. Samoin kielteisten apurahapäätösten myötä heräsi pelko siitä, että jälkihanistinen näkökulma tutkimuksessani saattoi vaikuttajaa hakemusten arvioijoiden silmissä vaikeatajuiselta. Vaikka Suomessa suuret rahoittajat peräänkuuluttavat hakuilmoituksissa innovatiivisuutta, rohkeita avauksia ja monitieteellisyttä, vaikuttaa siltä, että varsinaisissa hakemuksissa omaa tutkimusta pitäisi osata markkinoida jotenkin tutkimusalan perinteitä noudattavana ja helppotajuisena.

Ateenassa työstin väitöskirjaani tunnollisesti ja rutiinia noudattaen lokakuun lopusta

Tutkijan kammio Pohjoismaisessa kirjastossa.

t a m m i k u u n loppuun. Sain Suomen Ateenan-instituutin viereisestä Pohjoismaisesta kirjastosta itselleni työtilan, jossa sattumoisin sijaitsi kirjaston filosofiaosasto. Osasto käsittelee ainoastaan yhden hyllyn, mutta sieltä löytyi tarpeeksi tutkimukseni kannalta oleellisia

niteitä pitämään minut kiireisenä neljän kuukauden ajan. Toisaalta kirjaston henkilökunta rohkaisi minua ehdottamaan mielestäni hyödyllisiä ja kiinnostavia tutkimuskirjoja koskien antiikin filosofiaa. Työstäessäni väitöskirjani ensimmäisiä, esisokraattisia filosofeja käsitteleviä alalukuja muutama rakentava huomio koskien väitöskirjaa kokonaisuutena alkoi vähitellen kehittyä. Ensinnäkin esisokraattista filosofiaa tutkiessani aloin muodostaa hypoteesia, että kreikankielisen *psykhēn* käsitteen kääntäminen sieluksi on paikoin harhaanjohtava, ja sen sijaan se tulisi ymmärtää yleisenä elämän periaatteena tai peräti elämänä itsenään. Tämän hypoteesin myötä aloin punnita myös väitöskirjan alkuperäisen ja liian kunnianhimoisen aihealueen uudelleenraajamista: väitöskirjan saisi kirjoitettua jo *psykhēn* käsitteestä esisokraattisessa luonnonfilosofiassa ja sen vaikutuksesta Platoniin. Samoin jälkihumanistinen näkökulma on ”pehmennetty” ympäristöfilosofiaksi, jonka uskoisi olevan tulevia apurahahakemuksia lukeville ihmisille helppopotaisempi näkökulma tutkimukseeni.

Tällä hetkellä väitöskirjan aihe onkin tiivistynyt käsittelemään *psykhēn* merkitystä varhaisessa kreikankielisessä luonnonfilosofiassa esisokraati-

koista Platoniin asti. Tutkimukseni lähtökohta on useamman antiikintutkijan esittämä teoria, että esisokraattisen filosofian ja Platonin filosofian välillä on johdonmukainen jatkumo. Käsitteellisen analyysin lisäksi tutkin väitöskirjassani myös sitä, minkälaiseen tulkintaan luonnosta *psykhē* kytkeytyy. Tältä osin tarkoitukseni on alkuperäisten tekstikatkelmien tutkimisen jälkeen turvautua ympäristöfilosofian metodeihin ja teorioihin – erityisesti ympäristöhermeneutiikan lähtökohtiin. Tutkimuksen pääasiallinen hypoteesi on esittää *psykhēn* käsitteen toimineen varhaisessa kreikkalaisessa filosofiassa yleismaailmallisena periaatteena, joka luo kaiken elollisen välille keskinäisen luontaisia yhteyksiä ja riippuvuussuhteita. Jälkihumanistisia metodeja käyttäen *psykhē* voidaan myös teoretisoida uudella tavalla. *Psykhēsta* on mahdollista muodostaa eurooppalaisesta kulttuuriperinteestä löytyvä esiteollinen ja esihumanistinen ajattelun työkalu, joka on yhä käyttökelpoinen nykyisiä ekologisia kriisejä ratkaistaessa. Väitän antiikin luonnonfilosofian *psykhēn* käsitteen olevan merkityksellinen tapa hahmottaa elonkirjoa etsiessämme muitakin kuin taloudellis-poliittisia tai teknologisia ratkaisuja ympäristöä koskeviin monikriiseihin ja tavoitellessamme vahvan kestävyysperiaatteita ajattelussamme.

Vuoden loppuun mennessä olin saanut esisokraattiseen filosofiaan ja sen keskeiseen terminologiaan johdattavan luvun sekä Thalesta, Anaksimandera, Anaksimenesia ja Pythagoralaisia käsittelevät alaluvut valmiiksi ohjaajien kommentoitavaksi. Aiemmin matkallani työstimät luvut täydentyivät jonkin verran, ja samalla pyrin osoittamaan filosofisen ajattelun jatkumoa eri ajattelijoiden välillä. Aloitin myös Herakleitosta käsittelevän alaluvun kirjoittamisen ja siihen liittyen sain onnekaasti Pohjoismaisen kirjaston hankkimaan Charles H. Khanin aiheeseen liittyvän klassikkoteoksen *The Art and Thought of Heraclitus*. Tämän lisäksi onnistuin vakuuttamaan kirjaston hankkimaan joitakin omasta mielestäni antiikintutkimuksen keskeisiä teoksia

kuten Cunliffen homeerisen murteen sanakirjan sekä Tim Whitmarshin *Ancient Greek Literature*. Muutamia muitakin hankintaehdotuksia ehdin tekemään, mutta niitä kirjasto ei ehtinyt vielä saada kokoelmaansa vierailuni aikana.

Ollessani harjoittelijana Suomen Ateenan -instituutissa vuonna 2021 olin jo tutustunut nykyiseen pääkirjastonhoitajaan Patrick Talatakseseen, vaikka työskentelin silloin enimmäkseen instituutin puolella. Harjoitteluni aikana Antti Lampinen toimi instituutin tutkijaopettajana ja olin tyytyväinen, että pääsin työskentelemään kirjastossa hänen toimiessa kirjaston vanhempana akateemisena kirjastonhoitajana joulukuun puoliväliin asti ennen hänen ja hänen puolisonsa paluuta Suomeen. Joulukuussa tein myös muutamia kirjastonhoitajan sijaisuuksia Antin lähdön jälkeen ennen kirjaston joululomia, jottei Patrick joutunut tekemään kymmenentuntisia työpäiviä. Pohjoismaisen kirjaston ohella työskentelin myös muutamana viikkona parin päivän ajan British Schoolin kirjastossa; heillä oli muutamia tutkimukseni kannalta mahdollisesti kiinnostavia niteitä, joiden hankkimista en kokenut tarpeelliseksi ehdottaa Pohjoismaiselle kirjastolle.

MUITA PROJEKTEJA JA SOSIALISOINTIA

Väitöstutkimuksen ohella työstin Ateenassa myös orfilaisuutta käsittelevää yleistajuista tietokirjaa, jonka Abraxas Publishing on tarjoutunut kustantamaan. Ajatus sai alkunsa vuoden 2021 syksyllä, kun käänsin orfilaisia hautatekstejä läheisen kollegani kanssa toteutettua musiikkiprojektia varten; sävelsimme tunnin pituisen teoksen, jossa lauletaan ja lausutaan kyseisiä tekstejä muinaiskreikaksi. Alun perin tekstien käännökset tulivat konserttien ohjelmalehtisiä varten, mutta myöhemmin ne sisällytettiin myös teoksesta tehdyn äänitteen kylkeen. Orfilaisuutta käsittelevälle kirjaprojektille Suomen Tietokirjailijoiden liitto oli myös myöntänyt pienen apurahan keväällä 2024. Verrattuna filosofiaosastoon Pohjoismaisen kirjaston uskonto-osasta on hyvin kattava,

joten minulla oli enemmän kuin tarpeeksi lähdemateriaalia teosta varten. Paikoin minulla oli haasteita sovittaa tämän projektin edistämistä ja väitöskirjan kirjoittamista yhteen. Lopulta päädyin keskittymään väitöstutkimukseen enemmän syksyllä ja orfilaisuutta käsittelevää kirjaa työstin intensiivisemmin alkuvuodesta 2025 odotellessani ohjaajien kommentteja väitöskirjan ensimmäisistä alaluvuista.

Minulle siunaantui mahdollisuus osallistua myös useampaan tapahtumaan Ateenan tutkijapiireissä: ensimmäiseksi olin kuuntelemassa Martti Leiwon ja Riikka Pulkkinen järjestämän Konstantinos Kavafis -tapahtuman keskusteluja, jotka käsitelivät pitkälti Pulkkinen kääntämää kaksikielistä laitosta Kavafiksen runoista. Lokakuun lopussa Suomen ja Ruotsin instituutit järjestivät yhdessä Edith Södergranin runouteen keskittyneen tapahtuman, johon minua pyydettiin myös lyhyellä varoitusajalla soittamaan muutama kappale vastahankitulla buzukilla. Päädyin soittamaan tilaisuudessa sikermän suomalaisia, luontoaiheisia kansansävelmiä sekä rebetikoklassikko *Misiriloun*. Joulukuun alussa järjestettiin puolestaan Holger Thesleffin muistoa kunnioittanut symposium otsikolla *Approaches to Pythagoras and Plato*. Säännöllisiä ja epämuodollisempia kokoontumisia olivat perinteikäs dartsilta tiistaisin Red Lionissa sekä British Schoolin järjestämät gin tonic -ilmatat.

Akateemisten töiden ohella rebetiko-musiikilla oli merkittävä rooli tällä Ateenan vierailulla. Olen käynyt Ateenassa jo reilun kymmenen vuoden ajan ja yleensä useita kertoja vuodessa, mutta minulla ei ole ollut aiemmin mainittavaa suhdetta rebetikoon. Sen sijaan olin perehtynyt ja soittanut lähinnä kreetalaista musiikkia. Saadesani tiedon apurahasta sain pian myös impulssin perehtyä tällä kertaa syvällisemmin rebetikoon. Tähän liittyen olin saanut myös ukkini kuolinpesästä jonkin verran ennakkoperintöä buzuki-soittimen hankintaan. Ennen matkaani kyselin asiaa muun muassa Martti Leiwolta ja Risto Pekka Pennaselta, jotka molemmat suosittelevat minulle

Khristos Spourdalakiksen soittimen hankkimista. Saavuttuani Ateenaan kävinkin pian hankkimassa Spourdalakikselta kolmikielisen buzukin, jossa oli sopivasti perhosen kuva: kreikkalaisessa mytologiassa Psykhen ruumiillistuma kuvataan naiseksi, jolla on perhosen siivet. Hommasin buzukin kylkeen myös neljän cd-levyn kokoelman *Rembetika: Greek Music From the Underground*, joka sisältää rebetiko-levytyksiä vuosilta 1925–1947. Päivittäin työskenneltyäni aamupäivästä iltapäivään Pohjoismaisessa kirjastossa kiiruhdin takaisin Koroneokselle opettelemaan repertuaari lähinnä 1930-luvulta.

Soittamisen lisäksi olin innokas pääsemään kuulemaan rebetikoa livenä. Onnekseni satuin löytämään Georgia Drakakin vuoden 2024 tammiukuussa kirjoittaman artikkelin Πού μπορούμε να ακούσουμε αυθεντικά ρεμπέτικα σήμερα στην Αθήνα (<https://olafaq.gr/way-of-life/city/aythentika-rempetika-athina/>); eli suomeksi *Missä voimme kuunnella autenttista rebetikoa tämänpäivän Ateenassa*. Artikkelissa oli listattu ravintoloita ja tavernoja, joissa soitetaan niin sanotusti autenttista rebetikoa erona myöhempiin viihteellisimpiin tyylihin kuten *laikaan*. Itse päädyin lähinnä tutustumaan Exarhian kaupunginosan tarjontaan sen sijaitessa lähellä Koroneos-taloa. Monissa paikoissa kaltaistani yksinäistä asiakasta, joka tuli lähinnä kuuntelemaan musiikkia ja juomaan pari olutta, katsottiin usein vähän paheksuvasti: rajallisten asiakaspaikkojen toivottiin täyttyvän ruokailevista seurueista. Onnistuin kuitenkin löytämään yhden pienemmän paikan, josta minulle löytyi sopiva pieni nurkkapaikka; sieltä oli hyvä näkö- ja kuulo-yhteys musikoihin enkä vienyt siellä pöytäpaikkoja ruokailevilta seurueilta.

Kaiken kaikkiaan Ateenassa vietetyt nelisen kuukautta olivat merkityksellistä aikaa. Oli mukava palata takaisin instituutin läheisyyteen, jossa väitöstutkimushanke oli alkujaan alkanut konkretisoitua. Tuntui niin ikään osuvalta, että pääsin vihdoinkin parin vuoden odottelun jälkeen juuri samassa ympäristössä työstimään väitöskirjaa ensimmäistä kertaa täyspäiväisesti. Olin myös

tyytyväinen siihen, kuinka rutiininomainen työskentely tuntui heti luontevalta ja kuinka sujuvasti ja tehokkaasti väitöstutkimus eteni heti, kun sitä pääsi tekemään säännöllisesti ja täyspäiväisesti. Yhtä lailla rebetiko loi itselleni Ateenaan myös uudenlaista yhteyttä, joka oli lähempänä nykykreikkalaista kulttuuria. Kuten jo aiemmin mainitsin, olen käynyt yli kymmenen vuoden ajan Ateenassa. Itselläni on ollut aina ristiriitainen suhde kaupunkiin ja erään tuttavani lausahdus siitä, että Ateena on ”rappiota ilman romantiikkaa”, on kuvannut päällimmäisiä vaikutelmia kaupungista. Voin siis ilokseni todeta tämän vierailun olleen kokonaisuutena yksi myönteisimmistä Ateenakokemuksistani ja haluan vielä lopuksi kiittää Suomen Ateenan-instituutin ystävät ry:tä tämän mahdollistamisesta. **H**

FM Petri Lahtinen on Kreikan kielen ja kirjallisuuden jatko-opiskelija Helsingin yliopistossa.

Rebetikon soiton seuraamista nurkkapaikasta käsin. Kuvat: Petri Lahtinen.

ANTIIKIN FILOSOFIAA SUOMEN ATEENAN-INSTITUUTISSA

LASSI JAKOLA

TALVI- JA KEVÄTKAUDELLA 2024–2025 järjestettiin Suomen Ateenan-instituutissa kolme antiikin filosofian aihepiireihin keskittyvää kansainvälistä tapahtumaa: Holger Thesleffin tieteellistä elämäntyötä juhlistava symposium *Approaches to Pythagoras and Plato* (4–5.12.2024) sekä Aristoteles-aiheiset tapahtumat *Powers, Capacities and Possibilities. Dynamis in and Around Aristotle* (8–9.4.2025) ja *Aristotle and the Philosophy of Life* (28–29.4.2025).

PYTHAGORAS JA PLATON

HOLGER THESLEFFIN ELÄMÄNTYÖN VALOSSA

4–5. joulukuuta 2024 juhlistettiin Suomen Ateenan-instituutissa syksyllä 2023 menestyneen Prof. Holger Thesleffin (4.12.1924–3.10.2023) tieteellistä elämäntyötä. Kaksipäiväinen symposium ”Approaches to Pythagoras and Plato” järjestettiin Thesleffin syntymän 100-vuotispäivänä, joten alaotsikoksi muodostui sopivasti ”Celebrating the Centennial Anniversary of Holger Thesleff”.

Kreikan kielestä ja kirjallisuudesta 1954 Helsingin yliopistossa väitellyt Holger Thesleff toimi Helsingin yliopiston kreikkalaisen filologian henkilökohtaisena ylimääräisenä professorina 1968–1987. Hänen tieteellinen uransa oli poikkeuksellisen pitkä: Thesleffin julkaisutoiminta ulottui 1940-luvun lopulta aina 2020-luvun alkupuolelle – sisältäen täten julkaisuja yhdeksältä eri vuosikymmeneltä! Suomessa Thesleff

tuli tunnetuksi erityisesti Platonin filosofian ja dialogitaiteen asiantuntijana, ks. *Platon* (1989) ja *Platonin Arvoitus* (2013) sekä yleisemmin antiikin filosofiaa ja aatehistoriaa taitavasti popularisoivana kirjoittajana, ks. *Antiikin filosofia ja aatemaailma* (1994, Juha Sihvolan kanssa). Hän johti myös Platonin teosten suomenkielisen laitoksen toimitustyötä (Platon: *Teokset* I–VII, 1977–1991). Thesleffin sydämen asiana oli pitää yllä laajan yleisön tietoisuutta antiikin ja sen jälkivaikutuksen merkityksestä.

Suomen Ateenan-instituutissa järjestetty symposium täydensi Klassillis-filologisen yhdistyksen ja Suomen tiedeseuran Helsingissä 15.3.2024 järjestämää Thesleffin muistoseminaaria, joka oli suunnattu ensisijaisesti kotimaiselle yleisölle. Ateenan tapahtuman keskiössä oli näet Thesleffin kansainvälinen tieteellinen tutkimustyö, erityisesti antiikin filosofian klassikot Pythagoras ja Platon, joihin Thesleffin tutkimustyö kohdistui 1960-luvun alkupuolelta lähtien. Puhujista useat olivat Thesleffin entisiä oppilaita, mentoroitavia ja yhteistyökumppaneita, mutta mukana oli myös nuoremman polven tutkijoita, jotka työskentelevät Thesleffin tutkimusten aihepiirien parissa. Tapahtuman pääjärjestäjiä olivat Lassi Jakola (Suomen Ateenan-instituutti) ja Pauliina Remes (Uppsala), jotka avasivat symposiumin käymällä läpi Thesleffin tieteellisen uran päälinjoja sekä tämän Platon-tutkimuksen merkkipääljuja *Studies in the Styles of Plato* (1967), *Studies in Platonic Chronology* (1982) ja *Studies in Plato's Two-Level Model* (1999).

Holger Thesleffin teos Platonin akatemian museon kirjahyllyssä.

Ateenan Thesleff-symposion alkoi kaksi esitelmää sisältäneellä sessiolla, joka käsitteli Thesleffin tuotannon vähemmän tunnettuja ulottuvuuksia. Mika Kajava (Helsinki) esitteli Thesleffin varhaista 1950-luvun tuotantoa, joka keskittyi erityisesti Kreikan ja latinan kielen lingvistiikkaan ja stilistiikkaan. Kajava nosti esityksessään esiin erityisesti Thesleffin systemaattisen tutkimusotteen sekä hänen perinpohjaisen tuntemuksensa Kreikan varhaisesta kirjallisuudesta. Kajavan esitelmän jälkeen Hannu Riikosen (Helsinki) esitys avasi symposionin pääosin kansainväliselle yleisölle Thesleffin pyrkimyksiä pitää yllä tietoisuutta antiikin perinnöstä ja jälkivaikutuksesta Suomessa ja Pohjoismaissa.

1960-luvun alkupuolella Thesleff julkaisi kaksi teosta, jotka käsitelivät pythagoralaista perinnettä hellenistisellä ja roomalaisajalla. Aihepiiriä yleisesti esittelevä *An Introduction to the Pythagorean Writings of the Hellenistic Period* (1961) sekä tekstikokoelma *The Pythagorean Texts of the Hellenistic Period* (1965) ovat näihin päiviin saakka säilyttäneet asemansa tutkimusalan perusteoksina. Näiden teosten avaamia näköaloja käsitelivät symposionin toisessa pääsessiossa Konstantinos Makris (Pariisi), joka

on johtanut viime vuodet pythagoralaista perinnettä käsittelevää tutkimushanketta, sekä Phillip Horky (Durham), joka syventyi esitelmässään *Pronoia*-käsitteen historiaan platonilaisissa ja pythagoralaisissa lähteissä. Pythagoras-session täydensi Tua Korhonen (Helsinki), joka pureutui pythagoralaisten ja Platonin käsityksiin sielunvaelluksesta eli *metempsykhosiksesta*. Korhosen esitelmä toimi mainiona siltana tapahtuman toiseen päivään, jonka keskiössä oli Platon.

Symposionin toinen päivä aloitettiin retkellä Antiikin Ateenan muurien ulkopuolelle, Akademeian gymnasionin alueelle, jossa nykyisin sijaitsee puistomainen, kaikille avoin Platonin akatemian arkeologinen alue. Lassi Jakola esitteli alueen melko vähäisiä jäänteitä symposionin osallistujille. Alueelta on löytynyt jonkin verran oletettavasti Platonin ajalta peräisin olevia rakennusten perustuksia, joita on alustavasti identifioitu Akatemian alueen julkiseen gymnasioniin kuuluviksi rakennuksiksi: vaihtoehdoisen tulokinnan mukaan osa jäänteistä saattaa liittyä Platonin alueelle n. 387 perustamaan filosofiseen kouluun. Akatemian alueella sijaitsee myös Platonin henkilöhistoriaa sekä hänen filosofiaansa esittelevä digitaalinen museo, jonka ensisijaista kohdeyleisöä lienevät koululais- ja opiskelijaryhmät. Pikanttina yksityiskohtana on syytä mainita, että Thesleffin *Studies in the Styles of Plato* -teos on päässyt osaksi digitaalisen museon ”kirjastoa”, jossa esitellään modernin Platon-tutkimuksen keskeisiä tutkimuksia.

Thesleff-symposionin päätti toisen päivän iltapäiväsessio, jossa maineikkaat Platon-tutkijat Debra Nails (Michigan), Harold Tarrant (Newcastle) ja Necip Alican (Istanbul) käsitelivät Thesleffin Platon-tutkimusten sisältöä ja merkitystä. Nails toi esitelmässään ”Middle Thesleff” erityisesti esiin, että Thesleffin Platonin tyylejä ja dialogien ajoitusta käsittelevät tutkimukset (Thesleff 1967 ja 1982) olivat metodologisesti aikaansa edellä, ja että suuren osan nykyistä Platon-tutkimusta voidaan katsoa kulkevan pitkälti Thesleffin töiden avaamia reittejä pitkin.

Tarrant keskittyi omassa esitelmässään Thesleffille läheiseen aihepiiriin, eli Platonin pääteoksenakin pidetyn *Valtio*-dialogin syntyhistoriaan. Tarrantin mukaan eräät tilastollisesti tutkittavissa olevat tyylilliset piirteet vahvistavat Thesleffin hypoteesia, että dialogi olisi syntynyt monessa eri vaiheessa ja sisältäisi täten Platonin elämän eri vaiheista peräisin olevaa tekstuaalista materiaalia. Alicant kävi puolestaan läpi Thesleffin Platon-tutkimuksen loppuvaiheen ehdotusta nk. Platonin kahden tason mallista (ks. *Studies in Plato's Two-Level Model*, 1999), jonka oli määrittänyt korvata perinteinen idea kahdesta toisistaan erillisestä, ideoiden ja materian maailmasta. Alicanin esitelmä kartoitti myös kahden tason mallin myöhempiä sovellutuksia Alicanin omassa Platonian käsittelevässä tuotannossa.

Järjestäjän näkökulmasta Ateenan Thesleff-symposionin yleistunnelma oli juhlistava pikemmin kuin muisteleva, yhtä lailla eteenpäin katsova kuin retrospektiivinen. Tapahtuman pohjalta tullaan editoimaan kokoelma kirjoituksia, jossa on mukana myös kaksi Thesleffin tieteellisestä jäämistöstä löytynyttä, aikaisemmin julkaisemattomia käsikirjoitusta, jotka käsittelevät – mitäpä muuta kuin Pythagoralaista perinnettä ja Platonin filosofiaa!

Approaches to Pythagoras and Plato -symposionin järjestämistä tukivat Svenska Kulturfonden ja Ella & Georg Ehrnroothin säätiö.

RISTIVALOTUKSIA ARISTOTELEEN FILOSOFIAAN

Huhtikuussa 2025 järjestettiin Ateenan-instituutissa kaksi tieteellistä tapahtumaa, joiden keskiössä oli Aristoteleen ajattelu ja sen jälkivaikeus myöhemmässä filosofisessa perinteessä.

Huhtikuun 8–9. kokoontui instituutissa kansainvälinen joukko antiikin filosofian tutkijoita pohtimaan dynamis-käsitteen merkitystä

Aristoteleen filosofassa. Kaksipäiväisen työpajan *Powers, Capacities and Possibilities. Dynamis in and around Aristotle* koollekutsujina toimivat yhteistyössä Lassi Jakola (Suomen Ateenan-instituutti) ja Mika Perälä (Helsinki).

Dynamis on Aristoteleen filosofian keskeisiä käsitteitä, joka esiintyy merkittävässä rooleissa monilla filosofian osa-alueilla: *Metafyysikassa dynamis* indigoi *mahdollista* (tai *potentiaalista*) *olemista*; tällöin sen vastinparina on tyypillisesti *todellistunut* (tai *aktuaalinen*) oleminen (kreikaksi *enérgeia* tai *entelécheia*). Psykologiassa, kuten esimerkiksi *Sielusta*-teoksessa, *dynamis* viittaa taas elollisten olentojen *kykyihin* esimerkiksi liikkeeseen, aistihavaintoon tai ajattelemiseen. Luonnonfilosofiassa *dynamis* tarkoittaa puolestaan tyypillisesti jonkin ilmiön selittävää syytä tai havaittavan muutoksen *alkuperää*. Logiikassa sanan merkitys lähestyy modaalikäsitettä 'mahdollisuus', kun taas *Retoriikassa dynamis* on puhujan kyky tai taito löytää keinoja vakuuttaa kuulijansa missä tahansa tilanteessa. Edelleen *Nikomakhoksen Etiikassa dynamis* ja *heksis* viittaavat toimijoiden hankittuihin moraalisiin kykyihin tai toimintavalmiuksiin suorittaa hyveen mukaisia tekoja.

Kreikan kielen sana *dynamis* voidaan siis Aristoteleen teoksissa kääntää monella eri tavalla – esimerkiksi edellä mainitut *kyky*, *voima*, *mahdollisuus* tai latinalaispohjainen *potentia*, *potentiaalisuus* ovat kaikki mahdollisia käännoiksi. Itse asiassa tyypillisesti sana joudutaankin kääntämään nykykielten käännoksissa monella eri modernilla vastineilla, hieman kontekstista ja asiayhteydestä riippuen. Herääkin kysymys, löytyykö Aristoteleelta yhtä yhtenäistä *dynamis*-käsitettä, vai onko kyseessä pikemminkin moniselitteinen termi, joka viittaa useaan eri käsitteeseen. Tämän käsittehistoriallinen ja lingvistinen ongelma muodosti lähtökohdan Ateenan-instituutin työpajalle.

Työpajassa pyrittiin huomioimaan mahdollisimman kattavasti *dynamis*-käsitteen eri funktiot Aristoteleen filosofassa. Järjestäjien avauspu-

heenvuoron jälkeen varsinainen työpaja alkoi taustoittavalla sessiolla, jonka ensimmäisessä esitelmässä Lassi Jakola kartoitti sanan *dynamis* ja sen lähisanojen *dynaton* ja *dynasthai* eri käyttötapoja Aristotelesta edeltävissä lähteissä. Tämän jälkeen Thomas Johansen (Oslo) tarkasteli lähemmin *dynamis*-käsitteen merkitystä Platonilla, erityisesti myöhäisvaiheen *Timaios*-dialogissa. Varsinaisen Aristoteles-osuuden aloitti luonnonfilosofiaa käsittelevä osio, jossa Stasinos Stavrianeas (Patras), David Lefebvre (Pariisi) ja Christopher Shields (University of California, San Diego) loivat laajan läpileikkauksen *dynamis*-käsitteen rooliin Aristoteleen luonnonfilosofisissa teoksissa aina mineraalitasolta (Stavrianeas) elollisten olentojen lisääntymisen selittämisen (Lefebvre) kautta ihmisten sielullisten kykyjen analyysiin (Shields).

Työpajan toisen päivän aloitti Thomas Buchheimin (München) esitelmä nk. *rationaalisista kyvyistä* (*dynameis meta logou*). Buchheimin mukaan Aristoteleen *Metafyysiikan* 9-kirjaan (2. ja 5. luku) sisältyvä analyysi tästä dynamiksen lajista on varhainen esimerkki vapaan valinnan ja vapaan tahdon filosofisesta analyysistä. Analyysi on kuitenkin Buchheimin mukaan usein ymmärretty väärin, osittain johtuen alkutekstin tulkintaan liittyvistä ongelmista. Buchheimin jälkeen Marko Malink (New York) käsitteli Aristoteleen käsitystä mahdollisuudesta logiikassa, ja Mika Perälä puolestaan etiikan terminologiaa. Perälä nosti esitelmässään erityisesti esiin idean, että Aristoteleen etiikassa teknisten termien merkitys määräytyy tyypillisesti kontekstin ja käsillä olevien filosofisten tarpeiden kautta. Vaikuttaisi siltä, että tämä huomio on yleistettävissä etiikasta myös muille filosofian osa-alueille. Näin ollen ei olekaan ihme, että Aristoteles operoi *dynamis*-käsitteen eri ulottuvuuksilla eri filosofian osa-alueilla, kunkin osa-alueen erityispiirteet huomioon ottaen.

Dynamis-työpajan päätti esitelmäpari, joka käsitteli *dynamis*-käsitettä Aristoteleen teoksia monipuolisesti kommentoineella Aleksanteri Af-

rodiasiaslaisella (n. 200 jaa.). Dafni Argyrin (Ateena) ja Katerina Ierodiakonoun (Ateena/Geneve) esitelmä käsitteli Aleksanterin käsityksiä sielun kyvyistä; verrattuna Aristoteleeseen Aleksanteri identifioi näet huomattavasti useampia eri kykyjä tai kykyjen tasoja. Miira Tuominen (Tukholma) fokusoii puolestaan omassa esityksessään Aleksanterin käsitykseen ymmärtävän järjen kyvystä tavoittaa ymmärrettäviä muotoja.

Instituutin aristoteelinen huhtikuu sai jatkoa kuun loppupuolella 28–29.4., jolloin instituutissa järjestettiin Jan-Ivar Lindénin (Helsinki ja Heidelberg) koollekutsuma konferenssi *Aristotle and the Philosophy of Life*. Tämän tapahtuman esitelmät kartoittivat eri tavoin elämän käsitettä Aristoteleen ja 1900-luvun taitteen saksalaisen *Lebensphilosophie*-suuntauksen piirissä. Jälkimmäinen suuntaus on luonteeltaan varsinainen heterogeeninen, ja Friedrich Nietzschen, Wilhelm Diltheyn, Ludwig Klagesin ja Georg Simmelin kaltaisten saksan kielellä kirjoittaneiden klassikoiden ohella myös ranskalaisen filosofian suurmies Henri Bergson voidaan nähdä sen edustajana. Näin ollen tapahtuman näkökulma laajeni Aristoteleen ohella myös aristoteelisen filosofian jälkivaikutukseen.

Jos *dynamis*-tapahtuman esitelmät keskittyivät pääosin analyttisesti Aristoteleen teksteihin käsittehistoriallisesta näkökulmasta, maalailivat *Philosophy of Life* -tapahtuman esitelmät avariakin näkökulmia Aristoteleen filosofisen ajattelun ajankohtaiseen merkitykseen. Konferenssin avajaisesityksen piti italialainen filosofi Sergio Givone, joka puhui Aristoteleen suhteesta esisokraattiseen filosofiaan. Givone painotti erityisesti sitä, että Aristoteleen elämää ja elämismuotoja käsittelevä filosofia tulee itse asiassa lähemmäksi Anaksimandroksen painottamaa vuorottelua syntymisen (*genesis*) ja tuhoutumisen (*phthora*) välillä kuin Parmenideen staattista olemisfilosofiaa.

Tapahtuman esitelmissä nousi erityisesti esiin, että Aristoteleen ajattelu tarjoaa kiin-

nostavan vaihtoehdon modernia filosofiaa ja psykologiaa pitkään hallineelle *dualistiselle* näkökulmalle, jossa aineen ja mielen – sekä arvojen ja tosiasioiden – tasot erotetaan jyrkästi toisistaan. Tätä vastoin Aristoteles tarkasteli sielullisia ilmiöitä aineellisen perustan (elävän kehon ja sen elinten) kautta toteutuvina elollisten olentojen kykyinä (kr. *dynamis*!). Aristoteleen näkökulmasta sielu (kr. *psykhē*) on ruumiin eläväksi tekevä periaate, joka toteutuu aina tietynlaisessa materiassa. Näin ollen kietoutuvat aristoteelisessa näkökannassa aine ja mieli hyvin kiinteästi toisiinsa, ja Aristoteles tarjoaa vaihtoehdon sekä dualismille että mielen pelkkään materiaan palauttamaan pyrkivälle reduktioismille. Tätä näkökulmaa painottivat esitelmissään eri näkökulmista mm. elämän käsitettä painottanut Lindén, Aristoteleen sielumääritelmiä analysoinut Spyridon Rangos (Patras) sekä Aristoteleen psykologiaan kiinteästi liittyvään *Pieniä tutkielmia* -kokonaisuuteen pureutunut Alessio Rotundo (New Orleans & Louisiana). Näkökulmaa laajensivat Aristoteleen pluralistista arvoteoriaa käsitellyt Lassi Jakola sekä Aristoteleen perhekäsitystä tarkastellut Maria Protopappas (Ateenan akademia). Duydu Uygun Tunc (Chicago) puolestaan nosti esiin, miten Aristoteleen tieteenteoriassa esitetty neljän syyn analyysi vastaa tietyiltä osin eräiden modernin biologian filosofien esittämiä monen tason selitysmalleja.

Lebensphilosophie-puolta konferenssissa edustivat ennen kaikkea Michael Großheim (Rostock), joka käsittelee Martin Heideggerin varhaisfilosofiassa esiin tulevia Aristoteles-vaikutteita, sekä teleologian käsitettä Aristoteleellä ja Henri Bergsonilla avannut Álvaro Cortina (Madrid).

Jos Thesleff-symposionin yhteydessä vierailtiin Platonin

Akatemiassa, päättyi instituutin myöhempi Aristoteles-konferenssi aiheeseen sopivasti vierailuun Lykeionin arkeologisella alueella Ateenan keskustassa. Lassi Jakola esitteli vuodesta 2013 avoinna olleen alueen tapahtuman osallistujille; kuten Akatemiassa, on Lykeionissakin näkyvillä jäänteet antiikin gymnasionin *palaistra*-rakennuksen pohjasta.

Molempien Aristoteles-tapahtumien perusteella on suunnitteilla kokoomateos. *Dynamis*-niteen editoivat Lassi Jakola ja Mika Perälä, ja *Philosophy of Life* -kirjan toimituksesta ovat vastuussa Duydu Uygun Tunc ja Alessio Rotundo. – *Helikonin* lukijat voivat siis odottaa saavansa tutustua Ateenan-instituutin filosofisen talven satoon myös tämän lyhyen esittelyn tarjoamaa pintaraapaisua syvällisemmässä formaatissa!

Työpajan *Powers, Capacities and Possibilities. Dynamis in and around Aristotle* järjestäjät saivat taloudellista tukea tapahtuman järjestämiseen Suomen Kulttuurirahastolta.

Aristotle and the Philosophy of Life tapahtuman järjestivät yhteistyössä Historiallisen ontologian keskus, Vaikutushistoriallisen tutkimuksen säätiö, Suomen Ateenan-instituutti sekä Ateenan Kapodistrias-yliopiston Tieteenfilosofian ja -historian laitos.

Lykeionin arkeologinen alue. Kuvat: Lassi Jakola.

SUOMEN ATEENAN-INSTITUUTIN YSTÄVÄT RY:N TOIMINTA- KERTOMUS VUODELTA 2024

YHDISTYKSEN TOIMINNAN TAVOITTEET

Yhdistyksen tarkoituksena on taloudellisesti ja muilla tavoin tukea Suomen Ateenan-instituutin toimintaa tutkimuksen, koulutuksen ja yleisen kulttuurivaihdon alueilla ja siten auttaa ymmärtämään kreikkalaista kulttuuria ja sen merkitystä länsimaiselle hengenviljelylle. Tarkoituksensa toteuttamiseksi yhdistys järjestää esitelmää, seminaareja, matkoja ja jakaa stipendejä sekä julkaisee lehteä. Toimintansa tukemiseksi yhdistys kerää jäsenmaksuja ja hakee avustuksia sekä vastaanottaa lahjoituksia.

YHDISTYKSEN JÄSENISTÖ

Yhteensä jäsenmaksun suoritti vuonna 2024 yhteensä 116 jäsentä. (Keskimäärin vuosina 2016–2021 jäsenmaksun oli suorittanut 120 jäsentä, vuonna 2023 126 jäsentä). Varsinainen jäsenmäärä (235 jäsentä) on kuitenkin jonkin verran korkeampi kuin maksusuoritusten määrä (ainaisjäsenet, perhejäsenyys = vähintään kaksi henkilöä samasta taloudesta). Jäsenmäärä on ollut viime vuosina muuttumaton. Vuonna 2024 yhdistys sai 11 uutta jäsentä ja menetti 13.

JOHTOKUNTA

Yhdistyksen johtokuntaan kuuluivat vuonna 2024 FM Katja Varakas (pj.), FM Maarit Nieminen (vpj.), VTT, FM Lassi Jakola, FT Ilkka Kuivalainen, FM Kaarina Lyhykäinen, Dos. Leena Pietilä-Castrén, FM Maija Pohjanpalo, FT Vesa Vahtikari, FM Jamie Vesterinen (siht.), professori Marja Vierros. Johtokunta kokoontui: 8.3.2023 etäyhteyksin, 10.9.2023 Robert's Coffee Jugendissa sekä sähköpostikokouksena.

YHDISTYKSEN TALOUS

Yhdistys rahoittaa toimintansa jäsenmaksuilla. Yhdistyksen talous on vakaa ja jäsenmaksutuotto on keskimääräisellä vuositasolla. Yhdistyksen tulos oli vuonna 2024 alijäämäinen (– 4 378,53 €). Suuri alijäämä selittyy pääsääntöisesti vuonna 2024 jaetusta 4000 € väitöskirjastipendistä Petri Lahtiselle.

Yhdistys on rahoittanut toimintansa jäsenmaksuilla, joita kertyi + 3 580,00 €. (Vuonna 2023 jäsenmaksut olivat + 4 480 €. Hyvän jäsenmaksutuoton selittää kaksi uutta ainaisjäsenyyttä yhteensä + 700 € ja useamman jäsenen sääntöliset jäsenmaksut.) Lisäksi varainhankinnan tuottoja saatiin *Idomeneo-* ja *Isfäglarna* -oopperalippujen myynnistä jäsenille. Yhteensä varainhankinnasta saadut tuotot olivat + 4 417,00 €.

Yhdistyksen suurin kuluerä on *Helikon* -lehden painatus (– 1 860 €), postitus (– 923,85 €) ja kertaluontoinen taittokulujen korvaus (– 154,15 €), yhteensä – 2 938,00 €.

Muita toiminnan kuluja olivat jäsenkirjeiden postitus (– 13,10 €), yhdistyksen www-sivustoon liittyvät ylläpitokulut (– 142,80 €), vuoden 2024 väitöskirjastipendi (– 4 000,00 €) sekä *Idomeneo-* ja *Isfäglarna* -oopperalippujen hankinta jäsenistölle yhteensä (– 839,60 €).

Kiitoksena yhdistyksen toimintaan osallistumisesta sihteeri Jamie Vesteriselle ja varapuheenjohtaja Maarit Niemiselle korvattiin liput *Isfäglarna* -oopperaan, yhteensä 90,00 €. Lisäksi jäsenistölle hankittiin lippuja *Jumalat*-näytelmän esitykseen – 150,88 € arvosta. Muita hallinnon kuluja olivat puolestaan rahaliikenteen kulut (– 328,01 €), kokous- ja neuvottelukulut (– 339,34 €) sekä matkalippukorvaus 16.4.2024 järjestetyn *Mare nostrum* -tapahtuman esitelmöitsijä Jaakkojuhani Peltoselle (– 43,80 €). Yhteensä varsinaisen toiminnan kulut olivat – 8 795,53 €.

Yhdistyksen tase on + 7 037,07 €.

VUOSIKOKOUS

Sääntömääräinen vuosikokous pidettiin Helsingissä tiistaina 12.3.2024 klo 17.00–20.00 Helsingin yliopiston Päärakennuksen vanhan puolen salissa U4080 (Unioninkatu 34, 4. krs.) sekä Zoom-etäyhteyksin. Tilaisuudessa alussa Helsingin yliopiston kreikan kielen ja kirjallisuuden professori Mika Kajava piti esitelmän ”Asklepioksen kosketus”.

Yhdistyksen puheenjohtaja Katja Varakas esitteli kokoukselle yhdistyksen toimintakertomuksen ja tuloslaskelman vuodelta 2023 sekä toiminnantarkastajan lausunnon, joka hyväksyttiin. Yhdistyksen johtokunnalle ja muille tilivelvollisille myönnettiin tili- ja vastuuvapaus. Puheenjohtaja esitteli myös yhdistyksen toimintasuunnitelman vuodelle 2024 sekä tulo- ja menoarvion vuodelle 2024, jotka hyväksyttiin. Jäsenmaksujen suuruus päätettiin pitää ennallaan. (30 € / henkilöjäsenyys, 10 € / opiskelijajäsenyys ja 40 € / perhejäsenyys ja ainaisjäsenyys 350 €).

Yhdistyksen johtokuntaan valittiin vuodelle 2024 Lassi Jakola, Ilkka Kuivalainen, Kaarina Lyhykäinen, Leena Pietilä-Castrén, Maarit Nieminen, Maija Pohjanpalo, Vesa Vahtikari, Katja Varakas, Jamie Vesterinen ja Marja Vierros.

Vuosikokous valitsi yhdistyksen puheenjohtajaksi seuraavalle toimikaudelle Katja Varakkaan, varapuheenjohtajaksi Maarit Niemisen ja sihteeriksi Jamie Vesterisen. Toiminnantarkastajaksi valittiin Anna-Leena Rintala ja varatoiminnantarkastajaksi Laura Aho.

YHTEYDENPITO JÄSENIIN

Yhdistys on pitänyt yhteyttä jäseniinsä jäsenlehtensä *Helikonin*, jäsenkirjeiden, jäsenmatkojen ja esitelmätilaisuuksien välityksellä. Yhdistys on tiedottanut tapahtumistaan, matkoista ja muista siihen liittyvistä asioista yhdistyksen Facebook-sivuilla (<https://www.facebook.com/ateenanystavat>), verkkosivustolla (<https://ateenaninstituutinystavat.fi>) sekä suoraan jäsenille lähetettävässä jäsenkirjeessä, joka lähetettiin kerran vuoden 2023 aikana. Lisäksi luentotilaisuuksissa on tiedotettu antiikintutkimuksen valtakunnallisilla sähköpostilistoilla sekä Helsingin yliopiston arkeologian, historian, taidehistorian ja klassillisten oppiaineiden opiskelijoille.

HELIKON

Jäsenlehti *Helikon* ilmestyi vuonna 2024 kaksi kertaa. Päätoimittajana toimi Vesa Vahtikari. Lehden toimituskuntaan kuuluivat Lassi Jakola, Ilkka Kuivalainen, Martti Leiwo, Leena Pietilä-Castrén, Katja Varakas ja Marja Vierros. Toimitussihteerinä ja taittajana toimi päätoimittaja.

ESITELMÄ- JA MUUT TILAISUUDET

Kevään sekä syksyn esitelmäillat pidettiin etäyhteyksin sekä hybridimuotoisina (esitelmätilaisuus ja mahdollisuus seurata esitelmää etäyhteydellä). Etäesitelmien linkit lähetettiin jäsenistölle ja ne löytyivät myös yhdistyksen kotisivuilta.

14.2. yhdistyksen varapuheenjohtaja, FM Maarit Nieminen piti etäluennon aiheenaan ”Melos & Santorini: Meloksen obsidiaanista Kykladien kulttuuriin”.

26.2. Suomen Ateenan-instituutin ystävät r.y. järjesti yhdessä viime vuonna perustetun Antiikintutkimuksen verkoston kanssa antiikintutkimuksen seminaari-iltaapäivän, jonka aiheena oli ”Suomalainen antiikintutkimus eilen, tänään ja huomenna”. Tilaisuus järjestettiin Helsingin yliopiston päärakennuksen vanhan puolen salissa U4072 (Unioninkatu 34, 4. krs) sekä Zoomyhteydellä. Iltaapäivän puhujina olivat Suomen Ateenan-instituutin ystävien edustajana väitöskirjatutkija, FM Laura Aho (Helsingin yliopisto) aiheenaan ”Aias, heeros myytin ja materiaalin välissä” sekä Ateenan-instituutin tutkijaopettaja, VTT, FM Lassi Jakola, joka kertoi näkymiä tieteellisestä instituutista. Antiikintutkimuksen verkoston edustajina olivat verkoston puheenjohtaja FT Laura Nissin, joka esitteli verkoston toimintaa. Lisäksi tutkijatohtori, FT Samuli Simelius (Helsingin yliopisto) piti tilaisuudessa esitelmän aiheenaan ”Antiikin materiaallisen kulttuurin tutkimus: Mitä, kuka ja miksi?” ja väitöskirjatutkija, FM Anna-Maria Wilskman (Helsingin yliopisto) esitelmöi aiheesta ”Kaivauksilta vitriineihin ja luokkahuoneisiin – suomalainen antiikintutkimus museonäyttämöllä” SAII:n puheenjohtaja, FM Katja Varakas toimi tilaisuuden puheenjohtajana.

12.3. pidettiin yhdistyksen vuosikokous Helsingin yliopiston Päärakennuksen vanhan puolen salissa U4080 (Unioninkatu 34, 4. krs). Kokouksen aluksi Helsingin yliopiston Kreikan kielen ja kirjallisuuden professori Mika Kajava piti esitelmän ”Asklepioksen kosketus”.

16.4. järjestettiin *Mare nostrum* -esitelmäilta teemalla ”Seksuaalivähemmistöt muinaisen ja nykyisen Välimeren alueella”. Tapahtuma järjestettiin yhdessä Suomen Lähi-idän instituutin ystävät ry:n sekä Villa Lanten ystävät ry:n kanssa. Pääjärjestäjänä oli tänä vuonna Lähi-idän instituutin ystävät. Tilaisuus pidettiin Helsingin yliopiston Metsätalon (Unioninkatu 40) salissa B308 (sali 12) sekä Zoom-palvelussa. Villa Lanten ystävät ry:n puhujana oli FT Ville Hakkanen: ”Ganymedeestä myytti ja miestenvälinen halu antiikin Roomassa”. Suomen Ateenan-instituutin ystävien puhuja oli puolestaan FT Jaakkojuhani Peltonen: ”Aleksanteri Suuren seksuaalisuus: faktaa ja fiktiota?” Suomen Lähi-idän instituutin ystävien puhuja oli väitöskirjatutkija, FM, VTM Laura Menard: ”Lähi-idän seksuaalivähemmistöjen historiaa ja nykyisyyttä”.

7.11. Suomen Rooman- ja Ateenan-instituutit järjestivät merkkivuosiensa kunniaksi yhteisen ”Juuret antiikissa: Rooman-instituutti 70 vuotta & Ateenan-instituutti 40 vuotta” -seminaarin Helsingissä. Tapahtumapaikka oli Tieteiden talo (Kirkkokatu 6), sali 104.

12.11. yhdistys järjesti konserttivierailun Musiikkitalolle kuulemaan Helsingin Barokkiorkesterin esittämää Mozartin *Idomeneoa*.

2.11. yhdistys järjesti konserttivierailun Kansallisoopperan Alminsaliin kuulemaan Keski-Pohjanmaan kamarioopperan esittämää Olli Korttekankaan *Isfåglarnaa*.

26.11. järjestettiin kirjakeskustelutilaisuus Töölön kirjaston Tapahtumatilassa. Ulkopoliittisen instituutin vanhempi tutkija VTT Toni Alaranta kertoi uunituoreesta kirjastaan *Kreikka, Turkki ja jaettu Kypros: Itäisen Välimeren jännitteinen historia* (Gaudeamus 2024), jota Suomen Turkin entinen suurlähettiläs Maria Serenius kommentoi. Tapahtuman järjesti Suomen Lähi-idän instituutin ystävät ry yhteistyössä SAIY:n ja Töölön kirjaston kanssa.

10.12. järjestettiin esitelmäilta otsikolla ”Tulkintoja antiikin tanssista”. Miten antiikin tanssia tutkitaan? Mitä tunteita, reaktioita ja ajatuksia antiikin tanssi on herättänyt ajan saatossa aikalaiskontekstista lähtien? Näitä kysymyksiä pohti FT Manna Satama, joka on mm. tutkinut antiikin ammattitanssijoita ja suomentanut Lukianoksen *Tanssista*-teoksen. Esitelmäilta pidettiin etänä Zoom-palvelussa.

STIPENDI

Vuosikokouksessa päätettiin jakaa vuoden 2024 väitöskirjastipendi Petri Lehtiselle. Lahtisen väitöskirjan aihe on *The World Soul in Ancient Greek Philosophy*. Hän on Helsingin yliopistossa Kreikan kielen ja kulttuurin väitöskirjatutkija. Hänen väitöskirjaohjaajiansa toimivat professori Pauliina Remes Uppsalan yliopiston filosofian laitokselta ja professori Brooke Holmes Princetonin yliopiston antiikintutkimuksen laitokselta.

YHTEYDET MUIHIN JÄRJESTÖIHIN

Yhteistyö Villa Lanten ystävät ry:n ja Lähi-idän instituutin ystävät ry:n kanssa liittyi yhteisten tapahtumien suunnitteluun.

Yhdistyksen puolesta
Helsingissä 19.02.2024

Katja Varakas
puheenjohtaja

Jamie Vesterinen
sihteeri

SUOMEN ATEENAN-INSTITUUTIN YSTÄVÄT RY:N TOIMINTASUUNNITELMA VUODELLE 2025

YHDISTYKSEN TOIMINNAN TAVOITTEET

Yhdistys pyrkii alkaneena toimintavuotena levittämään kiinnostusta kreikkalaiseen antiikin ja Byssantin sekä nyky-Kreikan kulttuuriin ja historiaan. Toimintansa yhdistys kohdistaa myös jäsenkuntansa ulkopuolelle. Yhdistys tukee ja tekee tunnetuksi Suomen Ateenan-instituuttia ja sen piirissä suoritettavaa tutkimustyötä.

HELIKON

Yhdistyksen jäsenlehti *Helikon* ilmestyy kahdesti vuodessa. Päätoimittajana toimii Vesa Vahtikari apunaan toimituskunta (Lassi Jakola, Ilkka Kuivalainen, Martti Leiwo, Leena Pietilä-Castrén, Katja Varakas ja Marja Vierros).

MATKAT

Yhdistys suunnittelee kulttuurimatkaa Ateenaan marraskuussa 2025. Ohjelmaan on suunnitteilla mm. konserttia sekä vierailuja Kansallisgalleriassa, Maria Callas -museossa ja Goulandris-museossa.

YLEISÖTILAISUUDET

Yhdistys pyrkii järjestämään sekä Helsingissä että muualla Suomessa yhdistyksen painopisteisiin sopivia esitelmätilaisuuksia, teatteri-iltoja, näyttelyvierailuja ja muita tapahtumia niin kevään kuin syksyinkin aikana.

31.1. yhdistys vieraili Kino Engelissä katsomassa *Maria*-elokuvan (2024).

12.2. yhdistys vieraili *Jumalat*-näytelmän ennakkonäytöksessä, joka esitettiin Kansallisteatterin Suurella näyttämöllä.

27.2. järjestettiin esitelmäilta, jossa antiikin kirjallisuuden suomentaja ja tietokirjailija Arto Kivimäki puhui otsikolla ”Plautus, länsimaisen komedian kulmakivi”. Esitelmäilta pidettiin Helsingin yliopiston Päärakennuksen vanhan puolen salissa U3039 (Fabianinkatu 33). Sitä voi myös seurata etänä Unitube-katsomassa.

27.3. pidetään yhdistyksen vuosikokous Metsätalon salissa B302 (sali 5) (Unioninkatu 40). Tilaisuudessa pitää esitelmän yhdistyksen sihteeri, FM Jamie Vesterinen aiheesta ”Unet antiikin kreikkalaisissa lähteissä”.

9.4. yhdistys vierailee Sinebrychoffin museon Antiikin sankarit -näyttelyssä. Vierailun yhteydessä on mahdollista osallistua museolla FT Ilkka Kuivalaisen luennolle ”Välimereltä pohjolan perukoille – Antiikin esineitä suomalaisissa kokoelmissa”.

24.4. järjestetään Mare nostrum -ilta teemalla *Puhutaan rahasta!* Mare nostrum on Suomen Ateenan-instituutin ystävien, Villa Lanten ystävien ja Suomen Lähi-idän instituutin ystävien vuosittain yhdessä järjestämä esitelmäilta, jonka aikana kuullaan kolme lyhyttä esitelmää. Tapahtuma järjestetään Metsätalon salissa B308 (sali 12) (Unioninkatu 40). Järjestysvuorossa on SAIY.

STIPENDI

Yhdistys ei suunnittele stipendin jakamista vuonna 2025.

YHTEYDET MUIHIN JÄRJESTÖIHIN

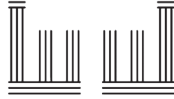
Suomen Ateenan-instituutin ystävät ry. toimii yhteistyössä Villa Lanten ystävät ry:n ja Lähi-idän instituutin ystävät ry:n kanssa mahdollisuuksien mukaan. Yhteistyötä pyritään kehittämään mahdollisuuksien mukaan. Lisäksi yhteistyötä tehdään vuonna 2023 perustetun Antiikintutkimuksen verkoston kanssa, joka mm. levittää tietoa SAIY:n tapahtumista omissa kanavissaan.

JÄSENTIEDOTUS

Helikonissa julkaistaan muun aineiston ohella yhdistyksen toimintaa koskevia tiedotuksia. Lehdessä julkaistaan yhteenvetoja yhdistyksen järjestämistä esitelmistä ja jäsenten kirjoituksista. Jäsenlehden lisäksi jäsenille lähetetään jäsenkirjeitä, jotka sisältävät ajankohtaista tietoa toiminnasta. Yhdistyksen esitelmätilaisuuksista tiedotetaan lisäksi mm. sähköpostilistojen ja lehtien tapahtumapalstojen kautta. Yhdistyksen kotisivut toimivat osoitteessa <https://ateenaninstituutinystavat.fi> ja Facebook-sivut osoitteessa www.facebook.com/ateenanystavat.

TALOUS

Yhdistys rahoittaa toimintansa edelleen pääosin jäsenmaksuilla. Alkaneen toimintavuoden tulot ja menot ilmenevät erillisestä tulo- ja menoarviosta.

9.1.2025 instituutti oli mukana Helsingissä 8.–12.1.2025 järjestetyillä Tieteen päivillä. Instituutin johtaja Petra Pakkanen oli puhumassa kansainvälisessä tiedeviestintäseminaarissa *Is current knowledge brokering impactful? Insights and oversights from science-policy interface*. Seminaari kokosi yhteen tiedeviestijöitä Pohjoismaista ja Baltiasta keskustelemaan tiedeviestinnästä kriisien aikakaudella, vaikuttavuuden mittaamisesta sekä tiedeviestijöiden asemasta toistensa kilpa- ja yhteistyökumppaneina.

28.1.2025 järjestettiin *Mahdollisuuksia opiskelijoille ja tutkijoille Suomen tiedeinstituuteissa Välimeren alueella* -tapahtuma Zoomin välityksellä. Tapahtumassa kuultiin ja keskusteltiin Suomen Ateenan-, Rooman- ja Lähi-idän instituuttien toiminnasta ja niiden tarjoamista ajankohtaisista mahdollisuuksista. Tilaisuuden järjestivät instituutit yhteistyössä Suomen kulttuuri- ja tiedeinstituutit ry:n kanssa. Suomen Ateenan-instituutista tapahtumaan osallistui tutkijaopettaja Lassi Jakola.

1.2.2025 pidettiin The Melitaia Archaeological Programme (MELAP) -projektin vuoden 2024 kenttätökauden esittely kreikankielisessä tilaisuudessa Domokoksen kulttuurikeskuksessa. Ohjelmaan kuului viisi tervehdyspuheenvuoroa ja neljä asiantuntijoiden esitelmää, joiden lisäksi Petra Pakkanen koordinoima valokuvanäyttely 'Η ζωή και οι δράσεις πέρα από την ανασκαφή' oli esillä yleisölle. Tilaisuus järjestettiin yhteistyössä Domokoksen kunnan ja Fthiotidan ja Evrytanian eforian kanssa. Jo vakiintuneen tavan mukaan instituutin henkilökunta oli mukana Domokoksessa virkistysviikonlopun merkeissä.

3.2.2025 julkaistiin edition.fi -alustalla digitaalisessa muodossa instituutin monografiasarjan *Papers and Monographs of the Finnish Institute at Athens* (PMFIA) aiemmat niteet. Tämä julkaisu huipensi useita vuosia kestäneen instituutin julkaisujen digitoitihankkeen.

7.2.2025 instituutin EDUFI-harjoittelija Maria Björklund päätti 5-kuukautisen harjoittelunsa instituutissa.

5.3.2025 instituutin uudet harjoittelijat, Helsingin yliopiston opiskelijat, Liisa Jalkanen (EDUFI, 5 kk) ja Heli Gu (Erasmus+, 3 kk) aloittivat harjoittelunsa.

1.3.2025 instituutin Erasmus+-harjoittelija Elo-Mall Toomet (Tartu Ülikool) aloitti harjoittelunsa, jonka aikana hän valmisteli väitöskirjatyötään Pohjoismaisessa kirjastossa. Elo-Mallin kaksikuukautinen harjoittelu päättyi 30.4.2025.

18.3.2025 Suomen Ateenan-instituutin säätiö julisti haettavaksi *Joni Hertell* -apurahan. Apurahan tarkoitus on kunnioittaa Joni Hertellin (1939–2024) muistoa ja hänen toimintaansa Suomen Ateenan-instituutin hyväksi tukemalla taloudellisesti tutkimustyön tekemistä Kreikassa. Apuraha on tarkoitettu opintojen loppuvaiheessa tai jatko-opintovaiheessa oleville opiskelijoille sekä viimeisen kolmen vuoden aikana väitelleille tutkijoille.

20.3.2025 järjestettiin instituutissa Pohjoismaiden instituuttien ja Nordic Libraryn nuorten tutkijoiden seminaarisarjan ensimmäinen seminaari. Filip Szymon (Ruotsin Ateenan-instituutti) kertoi kreikkalaisten pyhäköiden *temenos*-käsitteeseen liittyvästä tutkimustyöstään.

29.3.–16.4.2025 järjestettiin instituutissa kreikkalais-suomalaisen nuoren taiteilijan Pavlos Souflasin teoksista koostuva kuratoitu taidenäyttely.

4.4.2025 julkaistiin instituutin uudet verkkosivut. Verkkosivuston toteutti viestintätoimisto La&La (<https://lala.fi>) ja sivuston graafisesta ilmeestä vastasi Maria Paukkunen (Iidee oy, <https://iidee.fi>).

3.–6.4.2025 instituutin johtaja Petra Pakkanen osallistui kansainväliseen konferenssiin Αρχαιολογικό Έργο Θεσσαλίας και Στερεάς Ελλάδας (Thessalian ja Keski-Kreikan arkeologia) -konferenssiin Voloksessa, jossa esiteltiin The Melitaia Archaeological Programme (MELAP) -projektin kolmen ensimmäisen vuoden tulokset.

29.3.–13.4. Jari Pakkanen arkeologisen projektin kenttätökausi Naxoksessa Sisiliassa suoritettiin kahden viikon ajalla.

8.–9.4.2025 Instituutissa järjestettiin kansainvälinen tieteellinen työpaja *Powers, Capacities and Possibilities: Dunamis in and around Aristotle*. Tapahtuman järjestäjiä olivat instituutin tutkijaopettaja Lassi Jakola ja Helsingin yliopiston dosentti Mika Perälä. Työpajan esitelmissä tarkasteltiin sanan *dunamis* (δύναμις) (suom. esim. 'kyky', 'voima', 'mahdollisuus' tai 'potentiaalisuus') eri käyttötapoja Aristoteleen kirjoituksissa sekä hänen s edeltäjiensä ja seuraajiensa kirjoituksissa. Työpajaan oli mahdollista osallistua myös Zoomin välityksellä.

14.4.2025 Suomen Ateenan suurlähetystön henkilökunta vieraili instituutissa, minkä jälkeen johtajan residenssissä järjestettiin vastaanotto instituutin ja suurlähetystön työntekijöille. Tilaisuus tarjosi mahdollisuuden instituutin ja lähetystön henkilökunnan tapaamiseen useiden henkilöstömuutosten jälkeen.

16.4.2025 Pohjoismaiden instituuttien ja Nordic Libraryn nuorten tutkijoiden seminaarisarjan toisessa

seminaarissa instituutin Erasmus+ -harjoittelija Elo-Mall Toomet esitteli tutkimustyötään aiheesta 'The Arrivals of Ariadne: an Attempt to Place an Elusive Goddess'.

23.–28.4.2025 instituutin johtaja Petra Pakkanen ja koordinaattori Vasiliki Katsantoni matkustivat Kreetalle yhdessä instituutin tukidelegaation kevät-ryhmän kanssa.

28.–29.4.2025 Instituutissa järjestettiin kansainvälinen konferenssi *Aristotle and the Philosophy of Life*. Konferenssin esitelmät kartoittavat eri tavoin elämän käsitettä Aristoteleen ja 1800-luvun saksalaisen *Lebensphilosophie*-suuntauksen piirissä. Konferenssin koollekutsuja oli Dos. Jan-Ivar Lindén ja se järjestettiin yhteistyössä seuraavien toimijoiden kanssa: *Centre for Historical Ontology, the Department of History and Philosophy of Science at the National and Kapodistrian University of Athens* ja the *Foundation for Research in Effective History*. Tapahtuman esitelmät videoitiin myöhempää käyttöä varten.

Huhti-toukokuussa 2025 instituutilla vieraili kahdeksan lukiolaisryhmää eri puolilta Suomea. Instituutista on vuosien mittaan tullut suosittu kohde lukiolaisryhmien ja opiskelijajärjestöjen vierailuille.

5–13.5.2025 järjestettiin Helsingin yliopiston klassillisten kielten opiskelijoiden ainejärjestö Symposium ry:n opintomatka, jolle osallistui 7 antiikintutkimuksen eri alojen opiskelijaa Helsingin yliopistosta. Kurssin vetäjänä toimivat Prof. Marja

Vierros ja instituutin tutkijaopettaja Lassi Jakola.

15.5.2025 Suomen Ateenan-instituutin vuosijuhla järjestetään *Ilias Lalaounis Jewelry Museum*in tiloissa. Vuosijuhlassa instituutin johtaja Petra Pakkanen raportoiti vuoden 2024 toiminnasta ja vuosijuhlaesitelmän pitää Maria Mili (*University of Glasgow*) aiheesta "Variation of the Thessalian Pantheon: The Case of the Goddess Enodia".

26.5.2025 *Théâtre Démodocos* -draamatapahtuma järjestetään instituutin puutarhassa. Instituutin johtaja Petra Pakkanen pitää aloituspuheenvuoron, jonka jälkeen Philippe Brunet ja Linda Talatas pitävät esitelmän "Démodocos and its main scope – academic research at the service of theater, music and dance". Tapahtuma huipentuu kuoroesitykseen. Se järjestetään yhteistyössä Ateenan Ranskan-instituutin kanssa.

31.5.2025 Instituutin Erasmus+-harjoittelija Heli Gu (Helsingin yliopisto) päättää 3-kuukautisen harjoittelunsa instituutissa.

1–10.6.2025 järjestetään Historian ja yhteiskuntaopin opettajien liiton (HYOL) kesäkurssi. HYOL:in ryhmä vierailee tutkijaopettaja Lassi Jakolan johdolla keskeisten Ateenan kohteiden lisäksi Delfoissa, Olympiassa ja Argoliksessa.

16.6.2025 instituutin johtaja Petra Pakkanen johtaman The Melitaia Archaeological Programme (MELAP) -hankkeen neliviikkoinen kenttätökausi Thessalian Melitaiaassa alkaa.

SUOMEN ATEENAN-INSTITUUTIN YSTÄVÄT RY:N TAPAHTUMIA

31.1. käytiin katomassa elokuva *Maria* Kino Engelissä (Sofiankatu 4, Helsinki).

12.2. käytiinkatomaassa näytelmän *Jumalat* ennakkonäytös Suomen Kansallisteatterissa.

27.2. järjestettiin esitelmäilta, jossa antiikin kirjallisuuden suomentaja ja tietokirjailija Arto Kivimäki puhui otsikolla "Plautus, länsimaisen komedian kulmakivi". Esitelmäilta järjestettiin Helsingin yliopiston Päärakennuksen vanhan puolen salissa U3039 (Fabianinkatu 33, 3. krs.). Esitelmää pystyi seuraamaan myös etänä Unitube-katsomossa.

27.3. pidettiin yhdistyksen vuosikokous Metsätalon salissa B302 (sali 5) (Unioninkatu 40, 3. krs.). Tilaisuudessa esitelmän piti yhdistyksen sihteeri, FM Ja-

mie Vesterinen otsikolla "Unet antiikin politiikassa".

9.4. yhdistys vieraili Sinebrychoffin museon Antiikin sankarit -näyttelyssä. Opastetun kierroksen jälkeen oli myös mahdollista osallistua FT Ilkka Kuivalaisen luennoille "Välimereltä pohjolan perukoille – Antiikin esineitä suomalaisissa kokoelmissa".

24.4. klo 18–20 järjestettiin *Mare nostrum* -ilta teemalla Puhutaan rahasta! Pääjärjestäjänä toimi tänä vuonna SAIY. Tilaisuudessa puhuivat Villa Lanten ystävien edustajana FM Anna-Maria Wilskman otsikolla "Miehistä monumentteihin: rahat roomalaisten virkamiesten arvojen kuvaajina tasavallan aikana", SAIY:n edustaja FM Kai Tainio otsikolla "Antiikin rahojen keräilystä" ja Suomen Lähi-idän instituutin ystävien edustajana VTM Antti Tarvainen otsikolla "Raha ja kuolema: Gaza innovaatiotalouden näkökulmasta". Tapahtuma järjestettiin Metsätalon salissa B308 (sali 12) (Unioninkatu 40, 3. krs.) sekä Zoom-yhteydellä.

Posti Green

KULTTUURIMATKA ATEENAAN 7.11. 11.11.2025

VIERAILEMME kaupungin merkittävässä museoissa mm. Maria Callas -museossa, Kansallisgalleriassa (Alexandros Soutsos museum), Nykyaiteen museossa (EMΣT), Goulandris taidemuseossa sekä Akropolis-museossa ja Kykladisen taiteen museossa. Lisäksi iltaohjelmassa, tarjonnasta riippuen konsertti tai ooppera.

Pe 7.11. iltapäivälento Helsinki–Ateena 14:00 – 17:30 (Aegean) ti 11.11. aamulento Ateena – Helsinki 09:15 – 13:05 (Aegean) Majoitus Hotel

Stanley ****, 1 Odisseos str, Karaiskaki Square 10437 Athens <https://www.thestanley.gr/> tai vastaava keskustahotelli. Hinta-arvio: 2 hh/1hh 980–1300 €.

Matkan asiantuntijaopas: FM Katja Varakas, SAIY:n pj. Matkan järjestäjä EL-VE Tours, ilmoittautumiset info@elvetours.gr tai yhdistyksen sihteerille 30.6.2025 mennessä. Lisätietoja yhdistyksen sihteeriltä [ateenanystavat@ gmail.com](mailto:ateenanystavat@gmail.com). Minimi ryhmäkoko 10 henkeä.

